

Anna-Liisa Liski

”KUKA ELÄÄ 300:LLA KUUSSA, VIELÄ LASTEN KANSSA?”:

Lapsiköyhyyden yhteydet mielipiteisiin perhevapaista sekä
suhtautuminen Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikkaan

TIIVISTELMÄ

Anna-Liisa Liski: ”Kuka elää 300:lla kuussa, vielä lasten kanssa?": Lapsiköyhyyden yhteydet mielipiteisiin perhevapaista sekä suhtautuminen Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikkaan

Pro gradu –tutkielma, 67s.

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/ Valtio-opin opintosuunta

Lokakuu 2019

Suomessa syntyvyys on laskenut koko 2010-luvun ajan ja lasku on muuttunut entistä jyrkemmäksi vuoden 2015 jälkeen. Vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen helpottanut taloustilanne ei katkaissut syntyvyyden laskevaa trendiä. Samaan aikaan myös lapsiköyhyys on lisääntynyt ja huolestuttanut niin kansalaisia, poliitikkoja kuin tutkijoita ja asiantuntijoita. Suomen nykyinen pääministeri Antti Rinne nosti jopa sen yhdeksi asiakysymyksesi hallitustunnusteluissaan. Eri alojen asiantuntijat ovat puhuneet asiasta jo pidemmän aikaa, mutta nyt myös poliitikot puhuvat entistä useammin perhepolitiikan muutostarpeista. Perhepolitiikka tarkoittaa julkisen vallan keinoja auttaa ja tukea sekä perheitä että sen perustamista harkitsevia. Se leikkaa monia politiikan eri sektoreita, kuten työllisyys-, koulutus- ja tasa-arvopolitiikkaa. Perheiden arjessa se näkyy etenkin tulosiirtoina ja erilaisina lapsiperheiden palveluina.

Yksi Sipilän hallituskaudella keskiöön noussut perhepoliittinen teema oli perhevapaat. Eri puolueet esittelivät omia perhevapaamallejaan ja ottivat kantaa siihen, mitkä asiat olisivat uudistuksessa nostettava keskiöön, kuten tasa-arvon lisääminen tai perheen oma oikeus valita kuka vapaat pitää. Tässä tutkielmassa selvitettiin lapsiköyhyyden yhteyksiä lapsiperheiden mielipiteisiin perhevapaista sekä suhtautumista Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumiseen.

Analyysit osoittavat, että pienituloisuus ja suurituloisuus ovat yhteydessä mielipiteisiin perhevapaista sekä suhtautumiseen Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumiseen. Suurituloiset kannattavat pienituloisia useammin nykyisen perhevapaan säilyttämistä ja pienituloiset puolestaan perhevapaiden pidentämistä. Avoimissa vastauksissa kuitenkin perheet esittivät pääsääntöisesti yhteneväisiä toiveita, tulotasosta riippumatta. Joustavuus ja valinnanvapaus korostuivat kaikkien vastauksissa. Suurituloiset kokivat pienituloisia useammin Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistuneen.

Avainsanat: perhe, lapset, perhepolitiikka, lapsiköyhyys, lapsiperheet, perhevapaat, vanhempainvapaa, hoitovapaa, äitiysvapaa, isyysvapaa, kotihoidon tuki, vanhempainpäiväraha, perhevapaamalli, perhepoliittiset mielipiteet, Juha Sipilän hallitus.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskysymys	4
1.2. Aiempi tutkimus.....	5
2. PERHEPOLITIIKAN POLITIIKKA.....	10
2.1. Perhepolitiikan kehityssuunnat	10
2.2. Sipilän hallituskauden perhepolitiikka.....	12
2.3. Puolueiden, järjestöjen ja tutkijoiden perhevapaamallit vaalikaudella 2015–2019.....	14
3. SUOMALAISET PERHEET: TILASTOT, TUET JA PALVELUT	18
3.1. Syntyvyys.....	18
3.2. Kotihoidon tuki	19
3.3. Asuminen	21
3.4. Köyhyysriski	23
3.5. Perhepoliittiset tulonsiirrot ja palvelut vuonna 2019	26
3.5.1. Äitiysavustus.....	26
3.5.2. Äitiysvapaa ja äitiysraha.....	26
3.5.3. Isyysvapaa ja isyysraha.....	26
3.5.4. Vanhempainvapaa ja vanhempainraha.....	27
3.5.5. Hoitovapaa	27
3.5.6. Päivähoito ja varhaiskasvatus	27

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	28
4.1. Aineisto	28
4.2. Aineiston muuttajat.....	29
4.2.1. Köyhyysriski ja eri tuloluokat.....	29
4.2.2. Perheiden suhtautuminen perhevapaisiin.....	30
4.2.3. Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistuminen.....	30
4.3. Aineiston analysointimenetelmät.....	31
5. TULOKSET	33
5.1. Taustatiedot.....	33
5.2. Mielipiteet perhevapaista	33
5.3. Mielipiteet Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumisesta	36
5.4. Multinominaalisten logististen regressioanalyysien tulokset.....	42
5.4.1. Suhtautuminen vanhempainvapaaseen	42
5.4.2. Suhtautuminen hoitovapaaseen.....	45
5.4.3. Suhtautuminen Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumiseen.....	47
5.5. Avoimet vastaukset perhevapaiden kehittämisestä.....	49
6. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	56
LÄHTEET.....	63

1. JOHDANTO

Sosiaalidemokraattien puheenjohtaja Antti Rinne kohautti puolueensa kesäkokouksessa 2017 kannustaessaan suomalaisia synnytystalkoisiin. Rinteen avaus liittyy paljon 2000-luvulla mediassa tapetilla olleeseen huoleen syntyvyyden laskusta Suomessa. Antti Rinne esitti lapsitoiveensa mitä luultavammin yhteiskunnan näkökulmasta, mutta harvempi kansalainen ryhtyy perustamaan perhettä, koska on huolissaan väestön huoltosuhteen heikkenemisestä. On kuitenkin esitetty, että hyvinvointivaltion toimivuuden kannalta syntyvyyttä olisi kohennettava (Haataja ym. 2016, 8).

Syntyvyyskysymykset koskettavat erityisesti niitä ihmisiä, jotka harkitsevat perheen perustamista. Perhepolitiikka vaikuttaa sekä heihin että jo perustettuihin perheisiin keskeisesti. Onnistunut perhepolitiikka tukee ihmisiä perheen perustamisessa ja myös sen jälkeen. Tutkimuksissa on havaittu, että perhepolitiikka on eri tavoin yhteydessä ihmisten lapsenhankinta-aikeisiin (Billingsley & Ferrarini 2014). Auvisen (1971) yli 40 vuotta sitten esittämä määritelmä perhepolitiikasta pätee edelleen: *perhepolitiikka on julkisen vallan keino auttaa ja tukea perhettä perustavia ja perheellisiä taloudellisissa, henkisissä ja terveydellisissä asioissa.*

Perhepolitiikka on monien politiikka-alojen läpileikkaus: se liittyy esimerkiksi työ-, asunto-, koulutus- sekä tasa-arvopolitiikkaan (Kontula 2018, 7). Kansalaisen näkökulmasta perhepolitiikka voidaan nähdä erilaisten tulosiirtojen ja palveluiden kokonaisuutena. Suomessa perhepolitiikkaa ohjaa ensisijaisesti sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. STM:n (2019a) mukaan:

Perhepolitiikan tavoitteena on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö sekä tukea lasten vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja lasten huolenpidossa. Perheille tarjotaan tarpeellista apua riittävän varhain. Lasten vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista. Perhepolitiikalla toteutetaan YK:n lasten oikeuksien yleissopimusta ja muita Suomen hyväksymiä perhettä ja lapsia koskevia kansainvälisiä sopimuksia.

Julkista valtaa on kuvailtu eräänlaisena siltana perheiden ja markkinoiden välillä (Hiilamo 2006, 33). Se tukee perheitä erilaisten muutosten aikana, kuten raskausaikana tai lapsen siirtyessä päivähoitoon. Perhepolitiikan järjestäminen on monitahoinen kokonaisuus, jossa eri toimijat vastaavat eri toiminnoista. Tutkimuksesta ja kehittämisestä vastaavat erilaiset STM:n hallinnonalan virastot ja

laitokset. Luvista ja valvonnasta vastaa aluehallintovirastot sekä Valvira. Sosiaali- ja terveyshuollon järjestämisestä vastaa kunnat joko itse tuottamalla tai ostamalla palveluita muilta kunnilta, järjestöiltä tai yksityisiltä toimijoilta. Kuviossa 1 avataan tarkemmin kunkin toimijan vastuuta.

Ohjaus	Tutkimus ja kehittäminen	Luvat ja valvonta	Järjestäminen
<p>Sosiaali- ja terveysministeriö</p> <ul style="list-style-type: none"> • valmistelee lainsäädännön ja ohjaa sen toteutumista • johtaa ja ohjaa sosiaali-turvan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämistä ja toimintapolitiikkaa • määrittelee sosiaali- ja terveyspolitiikan suunta- viivat, valmistelee keskeiset uudistukset ja ohjaa niiden toteuttamista ja yhteen- sovittamista • vastaa yhteyksistä poliitti- seen päätöksentekoon 	<p>STM:n hallinnonalan virastot ja laitokset vastaavat tutkimus- ja kehittämistehtävistä hallinnonalalla, mm.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea • Säteilyturvakeskus • Työterveyslaitos 	<p>Aluehallintovirastot ohjaavat ja valvovat kunnal- lista ja yksityistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa toimi- aloillaan ja arvioivat kuntien peruspalveluiden saatavuutta ja laatua. Ne myöntävät toimiluvat alueen yksityisille palveluntuottajille.</p> <p>Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ohjaa, valvoo ja hoitaa lupahallintoa sosiaali- ja terveydenhuollossa, alkoholihallinnossa ja ympäristöterveydenhuollossa.</p>	<p>Kunnat, yksityiset palvelun- tuottajat ja järjestöt Kunnat vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon järjestä- misestä. Ne voivat tuottaa sosiaali- ja perusterveyden- huollon palvelut yksin tai muodostaa keskenään kun- tayhtymiä. Kunta voi myös ostaa sosiaali- ja terveys- palveluja muilta kunnilta, järjestöiltä tai yksityisiltä palveluntuottajilta.</p> <p>Sairaanhoitopiirit järjestä- vät erikoissairaanhoidon. Jotkut erikoissairaanhoidon palvelut järjestetään yliopisto- sairaaloiden erityisvastuu- alueiden eli ns. miljoona- piirin pohjalta.</p>

Kuvio 1. Perhepolitiikan järjestäminen. Lähde: STM 9/2013 esite.

Moni puolue kokee tarpeelliseksi uudistaa suomalaista perhepolitiikkaa ja julkinen keskustelu on vahvasti keskittynyt erityisesti perhevapaajärjestelmään. Riippuen puolueesta, nykymallin ongelmaksi on nostettu muun muassa vanhempien välinen epätasa-arvoisuus, äitien heikompi työllistyminen lapsen saannin jälkeen ja toisaalta nykymallilla on myös puolustajansa. Näihin erilaisiin ongelmiin ratkaisuksi puolueet ovat luoneet omia perhevapaamallejaan, jotka tosin muistuttavat kovin toinen toistaan (Kts. esim. Kokoomus 2017 ja SDP 2017). Poliitikassa vaikuttaa olevan tahtoa muuttaa nykyjärjestelmää, suuntaan tai toiseen. Perhevapaiden kehittämisessä olisi erittäin tärkeä kuulla niitä osapuolia, joita järjestelmä eniten koskettaa: pikkulapsiperheitä. Tutkitusti perhevapaan käyttäjät eivät ole innokkaita päästämään valtiota sanelemaan perhe-elämäänsä ja sitä miten vapaat jaetaan perheen sisällä (Kontula 2018).

Tärkeää on myös ottaa huomioon se, että pikkulapsiperheet eivät suinkaan ole homogeeninen ryhmä yhtenevin intressein, vaikka jaettuja tarpeita ja arvoja löytyy. Itse asiassa, moni suomalainen kokee kahtiajaon hyvä- ja huono-osaisiin perheisiin voimistuneen ja tästä Sipilän hallitus, aivan kuten sitä edeltänyt Kataisen hallitus, on saanut kritiikkiä osakseen (Lainiala 2014 ; Kontula 2018).

Lapsiköyhyys on noussut kansalliseksi huolenaiheeksi julkisessa keskustelussa. Yhä useampi lapsi elää perheessä, jossa pitää pärjätä niukoilla resursseilla. Sipilän hallituskaudella lapsiköyhyys lisääntyi: vuonna 2015 köyhiä lapsiperheitä oli 9,5 prosenttia, kun vuonna 2017 heitä oli jo 11,1 prosenttia (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019). Sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset ovat koskettaneet myös osaa lapsiperheistä, asettaen heidät entistä ahtaammalle. Köyhyyden kivuliaisuus käy hyvin ilmi Helsingin Sanomien 6.1.2019 julkaiseman niukkuuskyselyn tuloksissa, jotka herättivät paljon keskustelua niin perinteisessä kuin sosiaalisessa mediassa. Vastauksissa ilmeni valtava ahdistus ja moninaiset ongelmat, joihin köyhyys voi kytkeytyä. Erityisen huonossa asemassa ovat yksinhuoltajaperheet (Yle 2018a). Myös politiikassa huoleen on herätty. Hallitustunnustelija Antti Rinne nosti lapsiköyhyyden yhdeksi asiakysymyksesi hallitustunnusteluissaan, SDP:n voitettua niukalla enemmistöllä vuoden 2019 eduskuntavaalit (SDP 2019).

Heijastuuko suomalaisten lapsiperheiden kokema kahtiajaon kasvaminen ja lapsiköyhyyden lisääntyminen erilaisten perheiden mielipiteisiin perhevapaajärjestelmästä ja sen kehittämistarpeista? Aiemmat tutkimukset antavat viitteitä siihen suuntaan, että näin olisi. Lapsiköyhyydessä elävillä perheillä on havaittu erisuuntaisia näkemyksiä vapaiden kehittämisestä kuin hyvätuloisissa perheissä elävillä ihmisillä. Lapsiköyhyydessä elävissä perheissä kannatetaan suurituloisia perheitä useammin pidempiä perhevapaita (Salmi & Närvi 2017). Lapsiköyhyys on merkittävä kansallinen ongelma ja perhevapaat on yksi keskeinen keino vaikuttaa lapsiperheiden arkeen. Tämän tutkimuksen tavoitteena on täydentää kokonaiskuvaa lapsiköyhyydessä elävien perheiden kokemusta siitä, miten perhevapaajärjestelmä tukee heidän arkeaan ja miten onnistuneeksi he kokevat Sipilän hallituksen perhepolitiikan.

Tutkielma etenee seuraavalla tavalla: seuraavassa alaluvussa esitellään tutkimuskysymys, josta siirrytään esittelemään aihetta koskevaa aiempaa tutkimusta. Tämän jälkeen käsitellään perhepolitiikan politiikkaa sen historian, Sipilän hallituskauden ja eri puolueiden ja järjestöjen perhevapaamallien kautta. Tämän jälkeen esitellään suomalaisia perheitä koskevia tilastotietoja sekä erilaisia tukia ja palveluita, joita perheille tarjotaan valtion tai kunnan toimesta. Tätä seuraa aineiston ja menetelmien esittely, aineiston analyysit sekä tutkielman päättävä johtopäätösluku.

1.1. Tutkimuskysymys

Perhepolitiikka koskettaa kirjaavaa joukkoa ihmisiä. Perheitä on monentyyppisiä: yksinhuoltajia, yhteishuoltajia, sateenkaariperheitä, monikkoperheitä, adoptioperheitä, sijaisperheitä, etävanhempia, perinteisiä ydinperheitä ja monenlaisia muita luokittelemattomia perheratkaisuja. Perhevapaat koskettavat kaikkia niitä, joilla on alaikäisiä lapsia. Perhevapaissa on kysymys siitä, että vanhemmat voivat jättäytyä kotiin hoitamaan lasta ja saavat taloudellista tukea tähän valtiolta. Suomessa elää hyvin erituloisia perheitä ja monet lapsiperheet elävät lapsiköyhyydessä. Se millainen taloudellinen tilanne perheellä on, voi vaikuttaa heidän tuen tarpeeseensa ja siihen kuinka paljon he käyttävät perhevapaita. Pienemmät tulot voivat kytkeytyä suurempaan tuen tarpeeseen. Näin ollen, tässä tutkimuksessa tutkitaan lapsiköyhyyden yhteyttä mielipiteisiin perhevapaista sekä arvioidaan Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumisesta.

Tutkimuskysymys miten suomalaiset köyhyysrajan ala- tai yläpuolella elävät perheet suhtautuvat perhevapaajärjestelmään ja Sipilän hallituksen perhepolitiikkaan, jakautuu kolmeen eri osakokonaisuuteen.

Ensimmäisessä osakokonaisuudessa tarkastellaan, onko lapsiköyhyyden ja perhevapaisiin liittyvien näkemysten välillä riippuvuussuhteita. Toisin sanoen katsotaan, ovatko pienet tai suuret tulot yhteydessä mielipiteisiin vanhempainvapaan ja hoitovapaan kestosta. Tämä tehdään tutkimalla eroavatko köyhyysrajan ala- ja yläpuolella elävät lapsiperheet toisistaan näiden näkemysten suhteen.

Toisessa osakokonaisuudessa keskitytään siihen, kuinka onnistuneeksi lapsiperheet arvioivat Sipilän hallituksen perhepolitiikan. Tämä tehdään vertailemalla eri tulotasoisten perheiden suhtautumista siihen, onko valtiovallan antama tuki ollut heistä riittävää. Toisin sanoen vertaillaan, onko köyhyysrajan ala- ja yläpuolella elävien lapsiperheiden arvioissa eroja suhteessa toisiinsa.

Kolmannessa osakokonaisuudessa tutkitaan nimeäkö köyhyysrajan ala- tai yläpuolella elävät perheet keskenään eroavia tai yhteneväisiä perhevapaisiin liittyviä kehityskohteita. Tämä tehdään tarkastelemalla perheiden itse tuottamia avoimia vastauksia siitä, mitä he itse haluaisivat kehittää perhevapaajärjestelmässä.

1.2. Aiempi tutkimus

Perhepolitiikan asenteiden tutkimus kytkeytyy laajempaan kansainväliseen perhepolitiikan tutkimuksen perinteeseen. Perhepolitiikkaa on perinteisesti tutkittu ja jäsenelty perhepoliittisten järjestelmien näkökulmasta. Eri maissa on erilaiset perhepoliittiset järjestelmät, mutta eri perhepolitiikan malleilla on myös tunnistettavissa yhtenäisiä tavoitteita. Thévenonin (2011) mukaan eurooppalaisia perhepoliittisia malleja yhdistää kuusi eri tavoitetta: köyhyyden vähentäminen ja tulotason ylläpito, suora korvaus lapsesta/lapsen hankinnasta syntyvistä kuluista, hoitoapu, sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen, varhaisen kehityksen tukeminen ja syntyvyyden nostaminen. Mallit ovat erilaisia sen suhteen, kuinka riippumattomia kansalaiset ovat markkinoista ja kuinka paljon hoivavastuuta on siirretty yhteiskunnalle perheiltä.

Näiden periaatteiden avulla Thévenon on tunnistanut viisi erilaista perhepolitiikan maaryhmittymää: Pohjoismaat (Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti), Keski-Euroopan maat (Saksa, Ranska ja Itävalta), anglosaksiset maat (Iso-Britannia, Irlanti), Sveitsi, Etelä-Euroopan maat (Espanja) ja Itä-Euroopan maat (Puola, Tšekki, Slovakia, Kroatia, Bulgaria ja Venäjä). Suomessa riippumattomuus markkinoista on suurta ja hoivavastuuta on siirretty merkittävästi yhteiskunnalle perheiltä (Ylikännö ym. 2011, 229). Yhdysvalloissa puolestaan syntyvyys on ollut suhteellisen korkeaa verrattuna Euroopan maihin ja näin ollen se ei ole noussut perhepolitiikan keskiöön samalla tapaa kuin Euroopassa. Erityisesti maahanmuutolla on ollut Yhdysvalloissa merkittävä rooli väestönkasvussa. (Cherlin 2019.)

Perhepolitiikka on laaja käsite, joten sitä käsittelevä tutkimus sisältää monia erilaisia näkökulmia. Yksi näistä näkökulmista on perhevapaat. Perheen ja työn yhteensovittaminen liittyvät keskeisesti perhevapaisiin. Äidit käyttävät merkittävän osuuden perhevapaista ja näin ollen heidän kotona olemistaan on kuvailtu kansantaloudellisena uhkana ja sukupuolten välisten tasa-arvon esteenä. Esimerkiksi Närvi ja Salmi (2017) havaitsivat tutkimuksessaan, että hieman alle puolet kaksivuotiaiden lasten äideistä kävivät pääsääntöisesti töissä. Tämä johtui siitä, että kaksi viidestä äidistä oli kotona päätoimisesti hoitamassa lasta tai lapsia. Isien vastaava luku poikkesi huomattavasti äitien luvusta: 93 prosenttia kaksivuotiaiden isistä oli pääasiallisesti töissä. Työttömyys ja määräaikaiset suhteet työsuhteet kasautuivat samoihin perheisiin: työttömillä äideillä oli muita useammin työtön puoliso. Työttömyys liittyi vahvemmin ammatillisen koulutuksen suorittaneisiin ja vailla perusasteen jälkeistä ammatillista tutkintoa oleviin kuin korkeasti koulutettuihin.

Lammi-Taskula, Salmi ja Närvi (2017) puolestaan pureutuivat tarkemmin siihen miksi harva, eli vain yksi kymmenestä, isistä käyttää hoitovapaata. Taloudellinen tilanne oli yleisin este sekä hoitovapaan pitämiselle että isäkuukauden käytölle isien oman arvion mukaan. Myös puolison kotona oleminen nimettiin esteeksi isäkuukauden käytölle. Asenteet perhevapaita kohtaan selitti käyttämättä jättämistä, yksi viidestä isästä ei pitänyt isäkuukautta tarpeellisena. Isistä 71 prosenttia piti lyhyen isyysvapaan, koska halusi tutustua uuteen perheenjäsenensä ja vastaava määrä sen takia, koska piti vanhemmuutta yhteisenä asiana. Isäkuukauden piti todennäköisimmin yli 30-vuotiaat, hyvätuloiset isät ja ne isät, joiden puoliso oli hyvätuloinen sekä ensimmäisen lapsensa saaneet isät. Isäkuukausi jätettiin käyttämättä useammin niissä perheissä, joissa molemmat vanhemmista ajattelivat miehen olevan ensisijaisesti vastuussa perheen toimeentulosta. Tutkimuksen isistä joka kymmenes piti hoitovapaata. He koostuivat todennäköisemmin sellaisista isistä, joiden puoliso oli hyvätuloinen tai korkeassa asemassa työelämässä. Isän omat hyvät tulot vähensivät todennäköisyyttä käyttää kotihoidon tukea.

Eurooppalaisittain poikkeuksellisen pitkä kotihoidon tuki on Suomessa ajoittain haastettu, mutta toistaiseksi siihen ei ole vielä kajottu. Sen leikkaamista perustellaan usein pyrkimyksellä saada äidit aikaisemmin töihin ja lapset nopeammin varhaiskasvatukseen piiriin. Valasten (2016) simulointilaskelmat vertasivat millaisia vaikutuksia kotihoidontuen leikkauksella voisi olla vanhempien työllisyyteen. Kotihoitotuen leikkaaminen yli kolmevuotiailta sisaruksilta ei merkittävästi lisäisi vanhempien työssäkäyntiä, koska kotona hoidettaisiin todennäköisesti ainakin yhtä lasta. Sen sijaan leikkaamalla kotihoidon tuen kestoja vuoden verran, potentiaaliset henkilötyövuodet kasvaisivat 18 800:lla. Valaste korostaa, että leikkauksen vaikutuksia työllisyyteen ei ole helppo arvioida leikkausten osuessa lähes poikkeuksetta naisiin, joista monella ei ole työtä, johon palata. Honkanen (2016) puolestaan huomauttaa työttömyyttä koskevan tutkimuksensa perusteella, että lasten kotihoidon tuki ei ole suoranaisesti osoitettavissa niin sanotuksi ”naisiansaksi”, vaikka kotihoidon tuen käyttö liittyi heikkoon työmarkkina-asemaan, sillä työmarkkina-aseman ja kotihoidontuen käyttämisen välillä voi olla kaksisuuntaista vaikutusta.

Närvin (2017) tutkimuksessa etsittiin syitä sille, miksi vanhemmat jäävät hoitamaan lapsia vielä vanhempainvapaan jälkeen. Äitien omista vastauksista löytyi lapsen liittyviä toiveita sekä ihanteita huomattavasti useammin kuin työtilanteeseen liittyviä syitä, erityisesti halu viettää aikaa lapsen kanssa ja kotihoidon tärkeänä pitäminen mainittiin usein. Tutkimustulokset puolestaan osoittivat, että pitkään kotona olevat äidit olivat todennäköisemmin työmarkkinoiden ulkopuolella olleita ja pienituloisia. Toisaalta se, ettei äidillä ollut työttömyysjaksoja viime vuosilta, ennusti myös pidempää kotihoidon

kautta, joka voi olla merkki vakaasta asemasta työelämässä tai työelämän ulkopuolella olemisesta eli aiemmasta lapsen hoitamisesta kotona.

Ihmisten perhepoliittisista asenteista on tehty sekä kansainvälistä että kotimaista tutkimusta. Eurooppalaisten mielipiteitä ja asenteita äitien ja isien rooleja kohtaan on tutkittu muun muassa ansaitsija-hoivaajamallien ja perhevapaiden jakamisen näkökulmasta. Salin ym. (2016) tekivät kansainvälisen vertailututkimuksen ihmisten asenteista ansaitsija-hoivaaja -malleihin. Keskeinen havainto oli se, että kunkin tutkimuksen kohteena olleen maan sosiaalipoliittisen järjestelmän luomat käytännöt saivat eniten kannatusta vastaajilta. Yksinkertaistaen, ihmisten asenteet ansaitsija-hoivaajamallia kohtaan usein tukivat olemassa olevaa järjestelmää.

Samansuuntaisiin tuloksiin päädyttiin myös Ylikännön ym. (2016) tutkimuksessa, jossa tutkittiin suomalaisten ja muiden eurooppalaisten asenteita vanhempien välistä perhevapaiden jakoa kohtaan. Asenteet perhevapaiden jakamista kohtaan vaihtelivat suuresti Euroopassa ja esimerkiksi Suomessa naisten asenteet olivat tasa-arvoisempia kuin miesten. Toisin kuin Ruotsissa, jossa molempien sukupuolten asenteet olivat keskenään yhdenmukaisessa linjassa. Kuten Salin ym. (2016) myös Ylikännö ym. (2016) muistuttavat, että ihmisten asenteet heijastelevat osittain vallitsevia olosuhteita, toiveet suhteutuvat siihen, mikä on mahdollista. Suomalaisten perhepoliittisia asenteita erilaisia perhepolitiikan käytännön ratkaisuja kohtaan on tutkittu myös Väestöliiton vuosittain julkaisemassa perhebarometrissä, jossa joka kolmas vuosi keskitytään erityisesti perhepolitiikan teemoihin. Viimeisimmässä perhebarometrissä (Kontula 2018) kävi ilmi, että suomalaiset haluavat itse päättää, miten vapaat jaetaan perheen kesken ja useimmiten esitetyt erilaiset parannusehdotukset koskivat lapsiperheköyhyyttä. Ehdotuksina esitettiin esimerkiksi köyhille ja vähävaraisille suunnattavat sosiaalietuudet, äidille annettava toimeentulotuki ja varallisuuden taseaus.

Tässä vaiheessa on tarpeen erottaa toisistaan median käyttämä lapsiperheköyhyys-käsite tutkimusmaailmassa laajalti käytetystä lapsiköyhyyden käsitteestä. Se miksi tutkitaan lapsiköyhyyttä eikä lapsiperheköyhyyttä selittynee tilastointitapoihin liittyvillä kansainvälisillä käytännöillä mutta myös käsitteiden tarkkuuseroista. Perhetasolla tarkasteltaessa voidaan menettää käsitys ilmiön laajuudesta: jos köyhään lapsiperheeseen syntyy lisää lapsia, koskettaa köyhyys suurempaa joukkoa. Silti köyhien lapsiperheiden lukumäärä voi pysyä kutakuinkin samana. Lapsiköyhyyden määritelmä on tarkempi kuvaus siitä, miten laajaa joukkoa köyhyys koskettaa.

Karvonen ym. (2016, 21–24) ovat tarkastelleet lapsiperheköyhyyden taustalla olevia tekijöitä. He huomauttavat, että köyhyys lapsiperheissä eroaa köyhyydestä lapsettomista kotitalouksissa. Lapsettomien kotitalouksien köyhyyttä selittää usein työttömyys tai työelämän ulkopuolella oleminen, kun taas lapsiperheissä usein ainakin toinen vanhemmista käy töissä, eli työttömyys ei ole yhtä vahva selittäjä. Työttömyyden merkitys selittäjänä kasvaa silloin, kun tarkastellaan lapsiperheitä köyhyysrajan avulla: lähes joka kolmas köyhien lapsiperheiden huoltaja on työtön. Vastaavasti köyhyysrajan yläpuolella elävistä lapsiperheistä melkein jokainen (96 %) on ansiotyössä. Myös vähäinen koulutus on verrattain yleistä köyhien lapsiperheiden huoltajilla, vaikka korkeakoulutettujen osuus köyhien lapsiperheiden huoltajista on myös moninkertaistunut vuosien saatossa. Köyhyys on selvästi yleisempää yksinhuoltajaperheissä, joista puolet ovat kokeneet arjen menojaan kattamisen erittäin hankalaksi tai hankalaksi (Närvi & Salmi 2017). Lisäksi, mitä nuorempia lapsia perheessä on, sitä suuremmaksi köyhyysriski kasvaa (Haataja ym. 2016).

Voiko lapsiköyhyys liittyä siihen millaisia mielipiteitä köyhillä lapsiperheillä on perhevapaista? Viitteitä tästä on olemassa. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että esimerkiksi sosiaaliturvaan liittyvien mielipiteiden, intressien ja ideologioiden välillä on riippuva suhde. Ihmisten erilaisia intressejä selittää kansalaisten erilaiset roolit, kuten veronmaksajan rooli ja etujen sekä palveluiden käyttäjän rooli. Myös kansalaisen koulutus, ikä, perhetilanne, sukupuoli, tuloryhmä ja työmarkkina-asema liittyvät intressien muotoutumiseen. Ideologiaa puolestaan on tyypillisesti operationalisoitu puoluekannatuksen ja poliittisen orientaation kautta. On havaittu, että ne jotka kannattavat vankasti hyvinvointivaltiota, ovat samoja ihmisiä, jotka myös tarvitsevat sitä enemmän kuin muut. (Forma ym. 2007, 11–14.)

On myös osoitettu, että perheen tulot liittyvät perheiden erilaisiin mielipiteisiin vanhempainvapaan kestosta. Hyvätuloisten perheiden äidit kannattivat pienituloisten perheiden äitejä useammin lapsen 1,5-vuotispäivään kestävästä vanhempainvapaasta sekä olivat useammin tyytyväisiä nykyisen vanhempainvapaan keston kuin pienituloisten perheiden äidit. Pienituloisten perheiden äidit kannattivat useimmiten lapsen 2-vuotispäivään kestävästä vanhempainvapaasta. Erot olivat samansuuntaisia myös isillä, mutta vielä voimakkaampia kuin äideillä. Hyvätuloisten perheiden äidit olivat myös pienituloisten perheiden äitejä useammin valmiita lisäämään isien päiviä. Valtaosan pikkulasten äitien ja isien mielestä nykyinen vanhempainvapaan kesto ei ole riittävä. Suurin osa äideistä jatkaisi ansiosidonnaista vanhempainvapaata lapsen 1,5-vuotispäivään asti, suurin osa isistä puolestaan lapsen 2-vuotispäivään asti. Mieluiten tämä tehtäisiin lisäämällä vanhempien kesken

jaettavissa olevia päiviä. (Salmi & Närvi 2017.) Salmen ja Närven (2017) tutkimustulokset tuntuvat vahvistavan myös Kankaan (1997) raportoiman ristiriidan: toisaalta ollaan solidaarisia ja halutaan tasa-arvoista vanhemmuutta, mutta samaan aikaan halutaan itse päättää, miten vapaat jaetaan äidin ja isän kesken.

Aiemmat tutkimukset antavat viitteitä siitä, että perhevapaajärjestelmää koskevat mielipiteet kytkeytyvät siihen millaisia asenteita vanhemmilla on vanhemmuuden jakamista kohtaan, millaisessa taloudellisessa tilanteessa perheet elävät ja miten koulutettuja vanhemmat ovat. Tämän tutkimuksen tekoaikaan ei ole julkaistu tutkimusta, jossa monimuuttujamenetelmin ja erojen tilastollista merkitsevyyttä testaten käsiteltäisiin lapsiköyhyyden yhteyttä mielipiteisiin perhevapaista ja arvioon Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumisesta. Tämä tutkielma pyrkii täyttämään tämän tutkimusaukon.

2. PERHEPOLITIIKAN POLITIIKKA

2.1. Perhepolitiikan kehityssuunnat

Hiilamo (2006, 150) kuvailee Suomalaisen perhepolitiikan muotoutuvan viiden eri aikakauden taitekohdan kautta. Ensimmäinen taitekohta on 1930-luvulla alkanut väestödebatti, jonka tarkoituksena oli katkaista negatiivinen väestönkehitys. Erityisesti agendalla oli vähentää lapsikuolleisuutta ja tasata perhekustannuksia. Ensimmäinen toimenpide oli laki äitiysavustuksesta vuonna 1937. Se oli luontais-tai raha-avustus, tosin vain vähävaraisille äideillä ja vain niille, jotka kävivät lääkärissä. (Kontula 2004, 17). 1920-luvulla alkanutta Arvo Ylpön Kotilinnasäätiötä on pidetty lasten neuvolatoiminnan alkuna (THL 2019). Vuonna 1944 neuvolatoiminta muuttui lakisääteiseksi (STM 2013). Toisen ja kolmannen aikakauden taite liittyi toisen maailmansodan aikaan, jolloin kiivaasti väiteltiin perhekustannusten tasauksesta (Hiilamo 2006, 150). 1940-luvulla työnantajat puolestaan toivoivat äitiysavustuksen muuttamista lapsilisäjärjestelmäksi ja tämä tapahtuikin 1947. Sen tarkoituksena oli pienentää palkankorotuksia sekä inflaatiota. Tämä tapahtuma voidaan nähdä varsinaisena suomalaisen perhepolitiikan alkupisteenä. (Kontula 2004, 17.)

Kolmannen ja neljännen perhepolitiikan aikakauden taitekohta liittyi vahvasti lapsiperheiden köyhyyden ja naisten työssäkäynnin voimakkaaseen lisääntymiseen, neljännen ja viidennen aikakauden murros puolestaan pienten lasten hoitoon. 1970-luvulla moni suomalainen äiti kävi töissä ja tähän tarpeeseen syntyi päivähoitolaki. 1970-luvulla alkanut kokeilu muuntui laiksi kotihoidontuesta vuonna 1985. (Hiilamo 2006.) 1990-lukua leimasi julkisten menojen leikkaukset, jotka kohdistuivat voimakkaasti myös perhetukiin. Vuonna 1994 perhetuki uudistuksen myötä lapsiverovähennys poistettiin ja sitä koitettiin kompensoida osaksi lapsilisiä korottamalla (Hiilamo 2006, 85).

2000-luvulla perhepolitiikan painopiste on entisestään siirtynyt tarkastelemaan miesten ja naisten välistä tasa-arvoa. Vuonna 2003 otettiin käytäntöön ehdollinen isäkuukausi, joka tarkoittaa vain isän käytössä olevaa kiintiötä, joka kesti kuukauden (Hiilamo 2006, 120). Muita pieniä perhepoliittisia uudistuksia 2000-luvun alkuvuosien ajalta on ollut muun muassa iltapäivähoidon kehittäminen, työmarkkinatuen lapsikorotuksen nostaminen, lapsilisien ja kotihoidon tuen pienet korotukset sekä äitiyspäivärahan vähäiset uudistukset (Hiilamo 2006, 87).

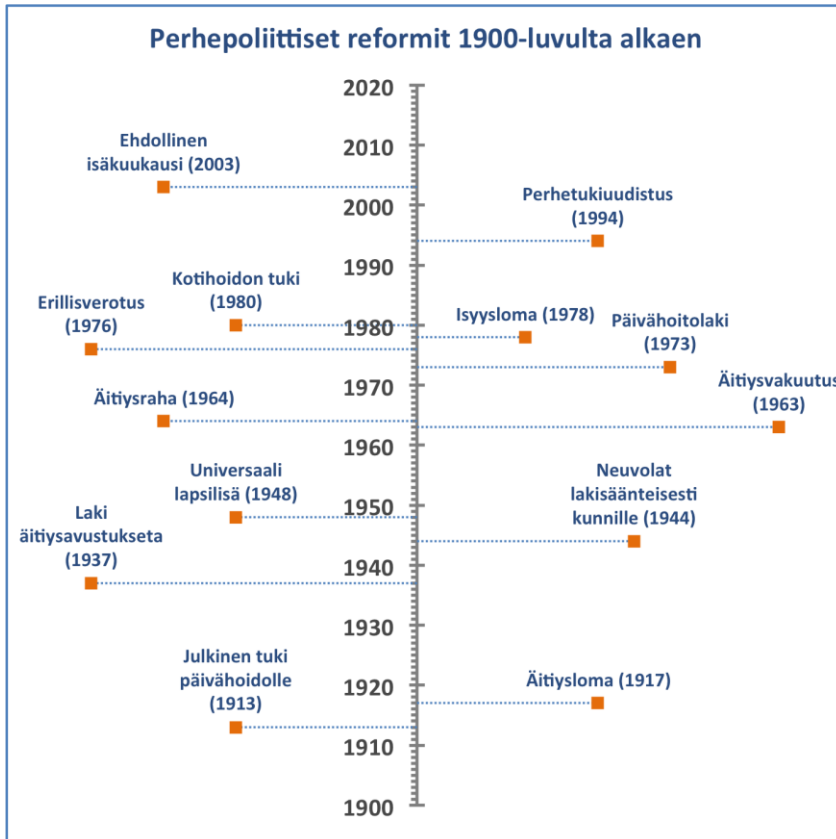
Vanhempainvapaissa oli 2000-luvun alussa heikkouksia, jotka asettivat eri perhetyypit keskenään eriarvoiseen asemaan. Esimerkiksi, kun nais- ja miesparit saivat vuonna 2002 vihdoin rekisteröidä parisuhteensa, niin vasta vuonna 2007 rekisteröidyssä parisuhteessa elävät saivat jakaa vanhempainvapaat keskenään tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävät naiset hakeutua hedelmöityshoitoihin. Vuonna 2009 perheen sisäiset adoptiot tulivat mahdollisiksi myös rekisteröidyssä parisuhteessa eläville. (Haataja 2016.) 1.4.2019 astui voimaan uusi äitiyslaki, joka mahdollistaa naisparien äitiydentunnustamisen jo neuvolassa, kun aiemman lainsäädännön puitteissa piti tehdä hidas ja nöyryyttäväksikin koettu perheen sisäinen adoptio.

2010-luvulla poliittinen keskustelu perhevapaajärjestelmän uudistamisesta kiihtyi. Vanhasen I. hallituksen asettama Vanhempainvapaaryhmä ei ollut yksimielinen uudistuksesta, mutta kaikki kannattivat ansiosidonnaisen vanhempainvapaakauden pidentämistä ja etenkin isän vapaan osan laajentamista. Kataisen hallitus ei kuitenkaan ottanut 2011 kantaa vanhempainvapaaryhmän kolmen eri mallin ehdotukseen. Vasta työmarkkinakeskusjärjestöjen ja hallituksen raamisopimus keväällä 2012 johti muutokseen: isät saivat itsenäisesti käyttää aiemman lyhyen isyysvapaan (aiemmin tarvitsivat äidin luvan) ja isäkuukauden 54 vapaapäivää. Lisäksi isyysvapaan sai käyttää myöhemmin kuin ennen, lapsen toiseen ikävuoteen mennessä. Samalla vanhempainvapaa piteni niissä perheissä, joissa isä käytti isyysvapaapäiviään. Uusi isyysvapaa astui voimaan 2013 alkuvuodesta. (Salmi & Närvi 2017, 25–26.)

Kataisen ja Stubbin hallitukset pyrkivät edistämään adoptio-, monikko- ja sijaisperheiden yhdenvertaisuutta perhevapaiden käytössä suhteessa muihin perheisiin. Tehtävään asetettiin kolmikantatyöryhmä, jonka mukaan suurimpia epäkohtia olivat tilanteet, joissa lasta yksin hoitavalla lähivanhemmilla ei ollut oikeutta vanhempainpäivärahaan. Työryhmä teki joukon ehdotuksia, joista osa toteutui maaliskuusta 2017 alkaen. Nykyisin lapsen isällä on lapsen hoidosta vastatessaan oikeus sekä isyysrahaan että vanhempainrahaan, vaikka ei asuisi äidin kanssa samassa taloudessa. Kotihoidon tukeen on kohdistunut merkittävää poliittista huomiota, koska sen on arveltu olevan syy pienten lasten äitien alhaiseen työllisyysasteeseen. Kotihoidon tukeen liittyen on tehty erilaisia ehdotuksia, mutta ehdotuksia ei lopulta esitelty eduskunnalle, koska oltiin päädytty siihen etteivät ne pienentäisi julkisen talouden kestävyysvajetta toivotulla tavalla laskelmien mukaan. (Salmi & Närvi 2017, 26–27.)

Kuviossa 2 esitellään keskeisimpiä perhepoliittisia reformeja alkaen 1900-luvun alusta. Suomalaisella perhepolitiikalla on pitkä historia, mutta se on myös vaikeasti hahmotettava kokonaisuus pirstaleisuutensa takia. Eri aikakausilla on noussut keskiöön eri perhepolitiikan osakokonaisuudet. Perhepolitiikka on toiminut kunakin aikakautena vastauksena sen ajan erityisiin haasteisiin, kuten

negatiiviseen väestönkehitykseen tai lapsiperheiden köyhyyteen. Nykyajan perhepolitiikka harvemmin keskittyy yhteen ongelmaan, vaan se kytketään monenlaisiin nyky-yhteiskunnan haasteisiin, kuten tasa-arvokeskusteluun, lapsiköyhyyteen tai työllisyyden parantamiseen. Perhevapaista käyty julkinen keskustelu keskittyy pitkälti vanhemmuuden näkökulmiin, joten lapsen oikeudet saattavat jäädä helposti vähemmälle huomiolle.

Kuvio 2. Perhepolitiikan kehitys Suomessa 1900-luvun alusta alkaen.

2.2. Sipilän hallituskauden perhepolitiikka

Perhepolitiikka näkyi Sipilän hallituksen kärkihankkeissa, jossa yhtenä toimenpiteenä perustettiin Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE), jonka hankesuunnitelman sosiaali- ja terveysministeriö (2019b) on julkaissut verkossa. LAPE hankesuunnitelmassa käydään läpi hallituskauden tavoitteita, jotka olivat lapsi- ja perhepalveluiden hajanaisten järjestelmän uudistaminen ja palveluiden toisiinsa integroiminen, jolloin saataisiin lapsi- ja perhelähtöinen palvelukokonaisuus.

Tarkoituksena oli yhtäältä vahvistaa peruspalveluita että painottaa ehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluita. Varsinainen muutosohjelma käynnistyi 2016 ja päättyi 2018. Muutosohjelmaa ohjasivat sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. LAPE:n loppuraportissa (STM 2019c) käy ilmi, että tavoitteita ei onnistuttu saavuttamaan hankeaikana. Syyksi raportissa arvioidaan epärealistisia tavoitteita suhteessa asetettuihin aikatauluihin sekä resursseihin. Raportissa arvioidaan, että sama ongelma leimasi myös muita STM:n kärkihankkeita. Perustuslaillisiin ongelmiin kaatunut sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus liittyi läheisesti perhepolitiikkaan, erityisesti se olisi vaikuttanut perheiden palveluiden saatavuuteen, niiden tuottamistapaan sekä moninaisten palveluiden integraatioon.

Sipilän hallituskaudella tehtiin sosiaaliturvaan erilaisia leikkauksia, jotka ovat vaikuttaneet osaan lapsiperheistä. Lapsilisän indeksisidonnaisuus poistettiin vuoden 2016 alussa, perustuslakivaliokunta katsoi indeksijäädytyksen vaikutukset vähäisiksi, mutta koki huolestuttavaksi sen, että sääntelyn vaikutukset iskivät kovimmin pienituloisiin perheisiin. (Hallituksen esitys HE 151/2016 vp). Toinen lapsiperheisiin vaikuttanut heikennys on ollut vuonna 2017 voimaan astunut työttömyysturvan uudistus, jonka tavoitteena oli säästää 200 miljoonaa euroa. Eduskunta hyväksyi ehdotuksen, jossa muun muassa alennettiin työttömyysturvaa ja sen kestoja lyhennettiin. (Hallituksen esitys HE 113/2016.) Kesällä 2016 solmittu kilpailukyky sopimus herätti paljon paheksuntaa julkisessa keskustelussa ja vaikutti myös monen lapsiperheen arkeen pidentyneinä työpäivinä ja pienentyneinä lomarahoina. Esimerkiksi Iltalehden kyselyssä moni vastaaja kertoi työskentelevänsä pienipalkkaisissa tehtävissä ja lomarahojen leikkuu näkyi siten, ettei ollut varaa ostaa lapsille vaatteita tai lomamatkat peruuntuivat (Iltalehti 2017).

Sipilän hallituskaudella kiivaan keskustelun kohde oli myös perhevapaaudistus, josta neuvoteltiin syksyn 2017 budjettiriihen jälkeen. Uudistusta valmistelevan työryhmän jäseniä olivat perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko (kesk.), opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen (kok.) sekä sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Mattila (sin.). Lisäksi erinäiset työmarkkinajärjestöt saivat ottaa osaa valmisteluihin. Perhevapaaudistus keskeytyi helmikuussa 2018 ministeri Saarikon toimesta. Saarikon mukaan hallituksen asettamat tiukat reunaehdot, kuten kustannusneutraalius, kaatoivat lopulta uudistuksen, joka olisi vaatinut lisärahoitusta. Neuvotteluissa oli käsitelty useita eri malleja ja uudistuksen oli tarkoitus astua voimaan 2019 vuoden alusta. (Yle 2018b.) Tuoreimmassa vuonna 2018 ilmestyneessä Perhebarometrissä Kontula (2018, 119) arvioi:

Poliittisten puolueiden ja työmarkkinajärjestöjen tavoitteet ovat aika tavalla irtautuneet perheiden intresseistä. Perhevapaakeskustelun syyllistävä sävy on epäilemättä heijastunut viime vuosien laskeneisiin syntyvyyslukuihin.

Sipilän käynnistämä LAPE oli hanke, jolla oli kunnianhimoiset tavoitteet mutta heikot edellytykset onnistua kireän aikataulun puitteissa. Perhepolitiikka liittyy myös palveluiden kautta hyvin vahvasti sosiaali- ja terveystalouteen, joten onnistunut perhepolitiikka edellyttää vahvasti myös toimivaa sosiaali- ja terveystalouden järjestelmää. Erilaiset heikennykset sosiaaliturvassa eivät ole ainakaan helpottaneet lapsiperheiden arkea. Hallituksen sisäiset erimielisyydet perhevapaajärjestelmän uudistuksesta kaatoivat sen ja luultavasti myös seuraavalla hallituskaudella on luvassa kädenvääntöä sen suhteen.

2.3. Puolueiden, järjestöjen ja tutkijoiden perhevapaamallit vaalikaudella 2015–2019

Vaalikauden 2015–2019 aikana esitetyt konkreettiset perhepoliittiset ehdotukset ovat painottuneet joko perhevapaajärjestelmään tai varhaiskasvatukseen. Taulukossa 1 käsitellään Juha Sipilän hallituksen eduskuntapuolueiden, tutkijoiden ja eri järjestöjen esittämiä perhevapaoiden uudistumalleja niiltä osin, kuin niitä on esitetty.

Keskustan mallissa keskeinen muutos nykytilaan olisi kiintiöimättömän vanhempainvapaakauden pidentyminen. Isille kiintiöity osuus kasvaisi ja kotihoidontukea nostettaisiin nykytasoon nähden 1–2-vuotiaiden lasten kohdalla, jonka jälkeen tuen suuruus porrastettaisiin. Vanhempainvapaat saisi pitää joustavammin, kuitenkin kouluikään mennessä. Vanhemmat saisivat myös olla nykyistä kolmea viikkoa pidempään yhtäaikaisesti vapaalla. (Keskusta 2016.) Sininen tulevaisuus ei ole esittänyt omaa vanhempainvapaamallia, mutta on ilmaissut, ettei halua pakollisia kiintiöitä vanhemmille ja halua säilyttää kotihoidontuen ennallaan (Iltasanomat 2017).

Kokoomus kannattaa 3+3+6 –mallia. Kokoomuksen esityksessä äitiysvapaalle jäämistä voisi lykätä äidin halutessa lähemmäksi laskettua aikaa. He ehdottavat myös, että äidille maksetaan ansiosidonnaista odotusrahaa viideltä viikolta äidin jäädessä äitiyslomalle. Perhevapaat jaettaisiin kolmen kuukauden ansiosidonnaisiin kiintiöihin kummallekin vanhemmalle. Kummankin vanhemman ensimmäinen vanhempainvapaakuukausi maksettaisiin korotettuna. Viimeiset kuusi kuukautta vanhemmat voisi jakaa parhaaksi katsomallaan tavalla. Vapaita saisi jakottaa pitkiin tai lyhyisiin jaksoihin sekä kokonaisuina tai puolitetuina, jolloin vapaan kesto pitenee. Kuuden kuukauden

perhevapaan voisi myös siirtää muulle lasta hoitavalle aikuiselle kuin juridiselle vanhemmalle. Kuuden kuukauden hoitoraha (800 e/kk) jaettaisiin tasan vanhempien kesken. Puolitettuna hoitoraha kestäisi vuoden verran. Kokoomus ehdottaa myös varhaiskasvatusmaksujen asteittaista alentamista ja kaksivuotista maksutonta esiopetusta kaikille lapsille. (Kokoomus 2017 & 2018.)

SDP kannattaa myös 3+3+6 –mallia. He kiintiöisivät molemmille vanhemmille kolme kuukautta, loput kuusi kuukautta vanhemmat saisivat jakaa itse valitsemalla tavallaan. Ansiosidonnainen osuus vapaasta saataisiin pitää perheen itse valitsemana ajankohtana kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. SDP:n mallissa on lisäksi käytössä 600 euron suuruinen kuukausittain maksettu vanhempainraha, joka kestäisi vuoden tai puolitettuna puolet pidempään. Etuuden saisi käyttää vapaasti valittuna ajankohtana, kunnes lapsi täyttää kymmenen vuotta. (SDP 2017.)

Vihreät esittävät 5+5+5 –mallia, jossa molemmille vanhemmille on kiintiöity viisi kuukautta ja loput viisi kuukautta olisi jaettavissa vanhempien kesken. Lisäksi vanhemmilla tai lapsen hoitajalla olisi käytössään kuuden kuukauden hoitoraha, joka olisi 838 euroa kuukaudessa. Etuuksia voisi ostaa pienemmissä erissä, jolloin vapaan kesto pitenis. Vapaita voisi myös käyttää osa-aikaisesti ja vanhempainraha olisi käytettävä kolmevuotiaaksi mennessä ja hoitoraha seitsemänvuotiaaksi mennessä. (Vihreät 2016.)

Vasemmisto kannattaa 6+6+6 –mallia, jossa kummallakin vanhemmalla on kuuden kuukauden kiintiö sekä lisäksi loput kuusi kuukautta vanhemmat jakaisivat keskenään. Tämä malli koskisi myös samaa sukupuolta olevia vanhempia ja yksinhuoltajat voisivat pitää koko 18 kuukauden vapaan. Vapaaajaksoja saisi käyttää lapsen kolmevuotispäivään asti. (Vasemmisto 2016.) RKP, kuten Vasemmisto, on 6+6+6 –mallin kannalla. Lisäksi puolue lyhentäisi kotihoidontukea puolella nykytilanteeseen nähden eli 13 kuukauteen (RKP 2016). KD:n taaperobonusmallista olisi tulkittavissa, että he eivät halua muutoksia nykyiseen malliin ansiosidonnaisen vanhempainvapaan osalta (KD 2017). Perussuomalaiset ehdottavat 3+9+3 –mallia, jossa molemmilla vanhemmilla on kiintiöity kolme kuukautta. Perussuomalaisten ehdotuksen keskeisimmät muutokset liittyvät ansiosidonnaisen vanhempainvapaan pidentämiseen 12,2 kuukaudesta 15 kuukauteen, hoitovapaan tukemisen porrastamiseen ja isyysvapaan pidentämiseen kolmeen kuukauteen. (Perussuomalaiset 2017.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mallissa äiti saa pitää 18 päivää äitiysvapaata. Myös isä saa pitää lapsen syntymän yhteydessä 18 päivää isyysvapaata sekä pitää osan kiintiöstään isyysvapaan jatkeena äidin oman vapaajakson aikana. Kotihoidon tuki ja hoitovapaa säilyisivät ennallaan lapsen

kolmivuotispäivään asti. Vanhempainraha olisi 80 prosenttia ansiotuloista. (Salmi & Lammi-Taskula 2010; Naisjärjestöjen Keskusliitto 2017.)

Elinkeinoelämän Keskusliiton mallissa äidillä olisi puolen vuoden vapaa ja lisäksi yksi niin sanottu raskauskuukausi. Isä puolestaan saisi puoli vuotta sekä nykyisen 18 päivän lapsen syntymän aikaan äidin kanssa yhtä aikaa vietettävä vapaan. Vanhempainvapaa olisi pidettävä ennen kuin lapsi täyttää 18 kuukautta. Hoitovapaata ja kotihoidon tukea rajattaisiin 36 kuukaudesta mainittuun 18 kuukauteen, tuen taso säilyisi ennallaan ja se koostuisi tasasuuresta hoitorahasta sekä tulosisidonnaisesta hoitolisästä. (Oksala 2017.) Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön mallissa äiti saisi viisi viikkoa raskausrahaa. Vanhempainrahaa saataisiin 12 kuukautta ja sekä äidillä että isällä olisi omat kolmen kuukauden kiintiönsä. Vanhempainrahaa voisi käyttää joustavasti aina lapsen kolmanteen ikävuoteen asti, mutta hoitoraha olisi käytettävä kunnes lapsi on 7-vuotias. Ensimmäinen vanhempainrahakuukausi maksettaisiin korotettuna kahdelle vanhemmalle, sama koskisi myös raskausrahaa. (SAK 2016.)

Sipilän hallituksen perhevapaauudistuksen kaatuminen ei yllätä suuresti, jos on tutustunut hallituspuolueiden omiin perhevapaamalleihin. Hallituspuolueista erityisesti kokoomus on ajanut voimakkaampaa muutosta kuin hallitustoverinsa keskusta ja siniset. Kokoomus on selvästi halukkaampi leikkaamaan perhevapaiden kokonaiskestoja merkittävästi sekä kasvattamaan isille budjetoitua kiintiötä perhevapaista. Siniset ja keskusta ovat selkeämmin kannattaneet nykymallin säilyttämistä.

Taulukko 1. Juha Sipilän hallituksen eduskuntapuolueiden, tutkijoiden ja järjestöjen perhevapaamallit.

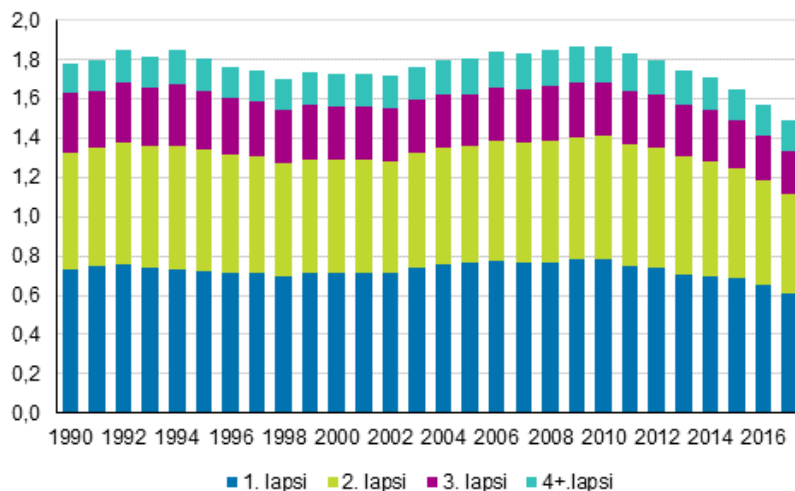
PERHEVAPAIKEN UUDISTUSMALLEJA			
	Täyden perhevapaan kesto /kk	Ansiosidonnaiset vanhempainvapaat /kk	Vain isän osuus /kk
Nykyinen	37,2	12,7	2,2
Keskusta	37,2	Yli 12,7	Yli 2,2
Kokoomus	18	12	3
Siniset	Ei omaa mallia, mutta eivät kannata äitien ja isien kiintiöitä vapaissa ja tukevat kotihoitotuen säilyttämistä ennallaan.		
SDP	24/38	12	3
Vihreät	22,1	15	5
Vasemmistoliitto	37,2	18	6
RKP	31	18	6
Perussuomalaiset	37/40	15	3
KD	Taaperobonusmalli, jossa maksetaan lapsikohtaista kuukausittaista hoitorahaa ansiosidonnaisten päivärahakausien päätyttyä. Perhe voi käyttää tuen joko hoivapalveluiden ostoon tai kotihoitoon.		
THL & Naisjärjestöjen Keskusliitto	37,2	18	6
EK	18	13,6	6,3
SAK	19,2	13,2	3

3. SUOMALAISET PERHEET: TILASTOT, TUET JA PALVELUT

Tilastokeskuksen (2017a) Perheet 2017 –katsauksesta käy ilmi, että Suomessa on oli 566 242 lapsiperhettä vuoden 2017 lopussa, joka oli 39 prosenttia kaikista perheistä. Lapsiperheiden määrä on kutistunut viime vuosina. Lapsiperheiden yleisin perhemuoto on eri sukupuolta olevan avioparin muodostama perhe, joka tarkoittaa yli puolta lapsiperheistä. Noin joka viides lapsiperheistä muodostui äidistä ja lapsista, vain kolme prosenttia perheistä muodostui isästä ja lapsista. Noin joka kymmenes lapsiperhe on uusperhe, joista puolet ovat avioliitossa ja puolet avoliitossa. Samaa sukupuolta olevia vanhempia oli 388.

3.1. Syntyvyys

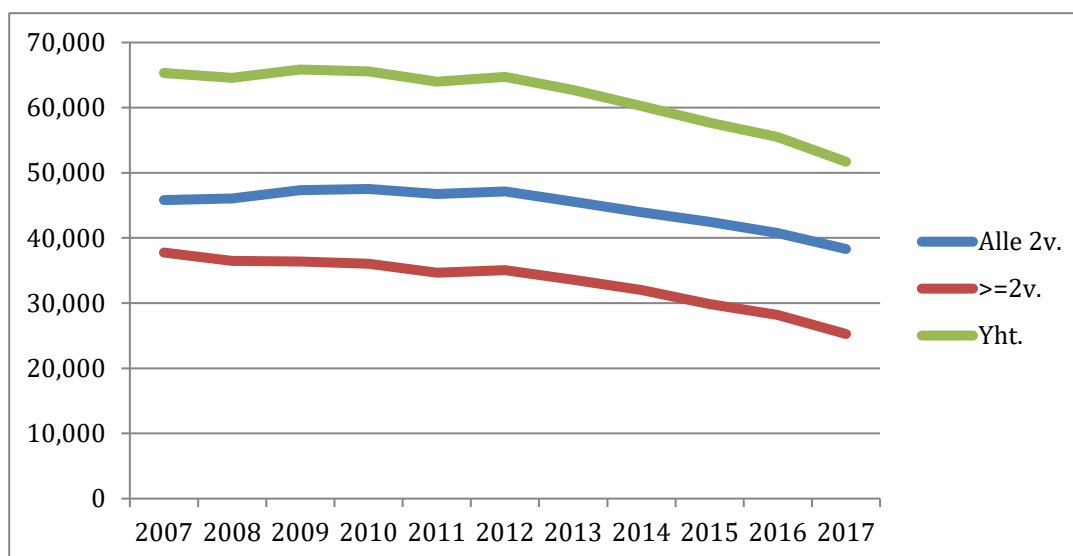
Syntyvyys on laskenut 2010-luvulla. Kuviossa 3. mallinnetaan syntyvyyttä kokonaishedelmällisyysluvun avulla. Se tarkoittaa lapsimäärää, jonka naiset keskimäärin saavat elinaikanaan. Kuvioista käy ilmi, kuinka viimeisen seitsemän vuoden aikana syntyvyys on laskenut noin 20 prosenttia.

Kuvio 3. Kokonaishedelmällisyysluku hajotettuna syntyneen lapsen järjestysluvun mukaan 1990–2017. Lähde: Tilastokeskus, syntyneet 2017b.

3.2. Kotihoidon tuki

Kela tilastoi kotihoidon tuen saajia. Kotihoidon tuen saajista ei ole erikseen tietoja siitä, onko henkilö nimenomaan hoitovapaalla, eli toisin sanoen työsuhhteessa ja poissa työstä. Sitä maksetaan vain yhdestä lapsesta kerrallaan. Kotihoidon tukea voi saada useasta eri lapsesta. Kuvio 4 voi nähdä kuinka kymmenessä vuodessa kotihoidon tukea saavien isien ja äitien määrä on laskenut: 2007 tuen saajia oli vajaa 65 000 henkeä, kun 2017 noin 51 000 henkeä. Kotihoidon tukea nostavien määrään vaikuttaa myös lapsen ikä, alle 2-vuotiaiden lapsien vanhemmat ovat useammin kotihoidon tuella kuin yli 2-vuotiaiden lasten vanhemmat.

Kuvio 4. Kotihoidon tukea saaneet alle ja yli 2-vuotiaiden vanhemmat lapsen iän mukaan luokiteltuna sekä yhteenlaskettuna lapsen iästä riippumatta. Lähde: Kela, tilasto- ja tietovarastoryhmä.

Joustavaa hoitorahaa on maksettu vuodesta 2014. Sitä voi saada vanhempi, joka tekee töitä viikoittain keskimäärin enintään 30 tuntia viikossa tai enintään 80 % normaalista kokopäivätyön työajasta. Tuen saamiseksi riittää, että toinen ehdoista täyttyy. Joustavaa hoitorahaa maksetaan vain yhdestä lapsesta kerrallaan, toisin kuin kotihoidon tukea, jota voi saada useasta eri lapsesta. Taulukossa 2 ilmoitetaan kuinka monta miestä tai naista on käyttänyt joustavaa hoitorahaa lapsen iän mukaan tarkasteltuna hoitorahan käyttöönoton jälkeisinä vuosina. Joustava kotihoidon tuki ei ole erityisen suosittu vaihtoehto lapsiperheiden parissa, erityisesti hyvin harva mies on hyödyntänyt sitä verrattuna naisiin.

Taulukko 2. Joustavaa kotihoidon tukea saavien alle ja yli 2-vuotiaiden lasten vanhempien lukumäärät sukupuolittain ja yhteensä. Lähde: Kela, tilasto- ja tietovarastoryhmä.

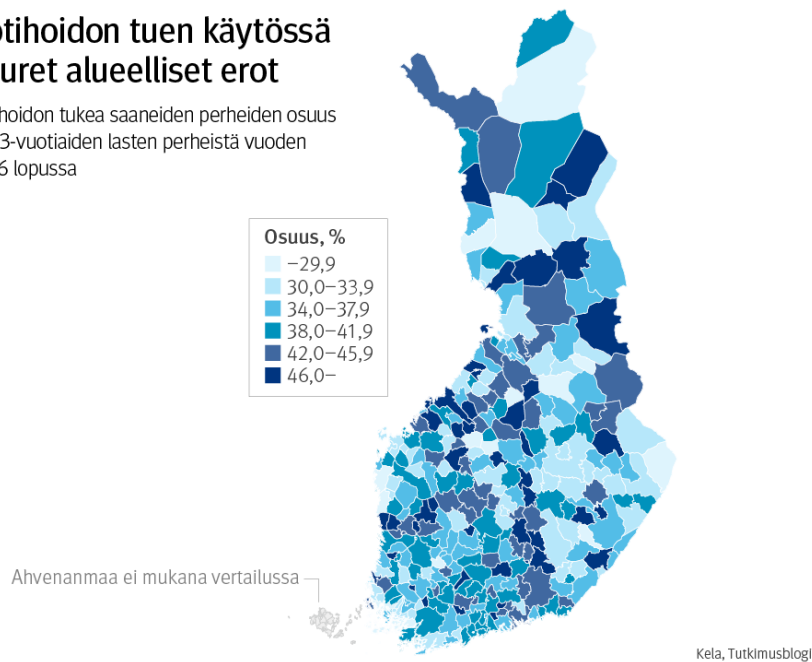
	2017			2016			2015			2014		
	Yht.	Miehet	Naiset	Yht.	Miehet	Naiset	Yht.	Miehet	Naiset	Yht.	Miehet	Naiset
Alle 2v.	3 469	310	3 159	3 273	334	2 939	3 428	371	3 057	3 593	368	3 225
>= 2v.	5 143	502	4 641	4 925	424	4 501	4 873	432	4 441	4 587	408	4 179
Yht. *	8 612	812	7 800	8 198	758	7 440	8 301	803	7 498	8 180	776	7 404

*Kotihoidon tukea voi saada useasta eri lapsesta. Sen vuoksi sama henkilö voi olla mukana sekä alle 2-vuotiaasta tukea saaneiden ryhmässä että yli 2-vuotiaasta tukea saaneiden ryhmässä. Siksi näitä ryhmiä ei voi laskea yhteen. Yhteensä -rivillä tämä on huomioitu ja kukin henkilö on laskettu mukaan vain kerran.

Kuvio 5 havainnollistaa miten vuoden 2016 lopussa alueelliset erot kotihoidon tuen käytössä näkyivät. Kuviota tulkittaessa on huomioitava, ettei siitä näe kuinka pitkään tukea on käytetty. Alueelliset erot ovat suuria, niin valtakunnallisesti vertaillen kuin maakuntien sisällä. Runsainta kotihoidon tuen käyttö on Pohjanmaan alueen kunnissa sekä Lapin ja Satakunnan alueen kunnissa. Ylen (2018c) kotihoidon alueellisia eroja käsittelevässä artikkelissa puhutaan Pohjanmaasta niin sanottuna raamattuvyöhykkeenä. Artikkelissa sosiaalipolitiikan professori Heikki Hiilamo arvioi, että herätysliikkeiden ja lestadiolaisten perheiden suuri määrä selittää korkeaa kotihoidontukea saavien perheiden osuutta. Kotihoidontuen sisarkorotus voi houkuttaa monilapsisia perheitä jäämään kotiin hoitamaan lapsia. Alueellisia eroja selittää muun muassa työttömyys ja työpaikan puuttuminen, jotka kytkeytyvät pidempiin kotihoidon tuen jaksoihin. Erot päivähoiton saatavuudessa voivat myös vaikuttaa asiaan. (Kela 2018.)

Kotihoidon tuen käytössä suuret alueelliset erot

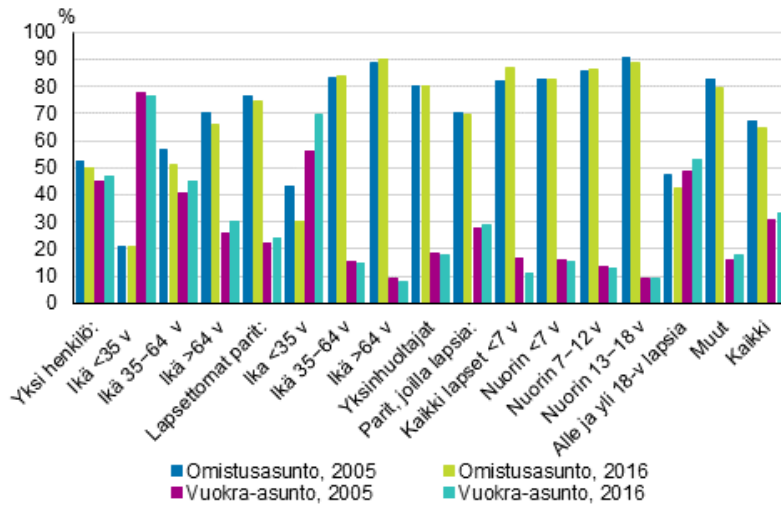
Kotihoidon tukea saaneiden perheiden osuus
alle 3-vuotiaiden lasten perheistä vuoden
2016 lopussa

Kuvio 5. Kotihoidon tukea saaneiden perheiden osuus alle 3-vuotiaiden lasten perheistä vuoden 2016 lopussa. Lähde: Kela (2018), tutkimusblogi.

3.3. Asuminen

Tilastokeskus tarkasteli omistus- ja vuokra-asunnossa asuvia elinvaiheen mukaan vuosina 2005 ja 2016 (Kuvio 6.). Yli kymmenessä vuodessa omistusasuminen on edelleen säilyttänyt ylivertaisen asemansa verrattuna vuokra-asumiseen. Tilastokeskuksen (2016) mukaan lapsiperheillä, joissa nuorin lapsi oli alle 7-vuotias asuntovelat olivat selvästi yleisempiä kuin muissa lapsiperheissä ja elinvaiheissa.

Kuvio 6. Omistus- ja vuokra-asunto kotitalouden asunnon hallintasuhteena elinvaiheen mukaan vuosina 2005 ja 2016, % kotitalouksista. Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto 2016.

Taulukossa 3 on nähtävissä kuinka monta henkilöä (yksinhuoltajaa tai kahden huoltajan perheen vanhempaa) sai asumistukea ja asui yhdessä tietynikäisen lapsen kanssa. Tilaston perhekuntien vanhemmat eivät välttämättä ole lapsen biologisia vanhempia tai toinen vanhemmista ei ole. Asumistuen tilastorekisterissä ei ole tietoa ruokakunnan jäsenten suhteista. Selkeää on, että asumistukea saavien lapsiperheiden määrä on kasvanut kymmenessä vuodessa.

Taulukko 3. Yleistä asumistukea saaneet alle 3-vuotiaan lapsen lapsiperheet vuoden lopussa 2007–2018. Lähde: Kela, tilasto- ja tietovarastoryhmä.

Vuosi	Asumistukea saaneet lapsiperheet yhteensä	Asumistukea saaneet lapsiperheet, joissa alle 3-vuotias lapsi	Ruokakunnassa alle 2-vuotias lapsi	Ruokakunnassa 2-vuotias lapsi
2018	89 618	24 758	16 467	10 184
2017	92 017	26 935	18 147	10 925
2016	90 520	27 758	18 815	11 220
2015	83 553	26 690	18 466	10 352
2014	68 359	22 153	15 171	8 783
2013	64 380	20 901	14 425	8 189
2012	61 876	19 990	13 809	7 882
2011	58 502	18 881	13 061	7 411
2010	58 707	18 896	12 970	7 529
2009	59 308	19 253	13 335	7 607
2008	54 806	17 193	11 897	6 805
2007	56 653	17 375	12 008	6 871

3.4. Köyhyysriski

Köyhyyttä tarkastellaan perinteisesti ihmisten tulojen avulla. Tässä yhteydessä olisi täsmällisempää puhua pienituloisuudesta köyhyyden sijasta. Tulot ovat kapea lähestymistapa köyhyyteen. Ne eivät ota huomioon köyhyyden elämänlaatuun liittyviä kysymyksiä, vaan näyttävät köyhyyden ainoastaan aineellisena puutteena. Köyhyyden määrällistä tarkastelua on kuvailtu pysäytyskuvana, ei vastauksena siihen, miltä tuntuu olla köyhä tai miten monimuotoista se voi olla. Karvonen ym. (2016, 7) eivät näe asiaa pelkästään näin, vaan heidän mukaansa määrällinen tarkastelu voi tuottaa myös syvällistä tietoa.

Tilastoissa usein yksinkertaistetaan mitattavaa ilmiötä, jotta vertailu eri maiden kesken olisi helpompaa. Näin on myös lapsiköyhyyden tilastoinnissa. Yleisin tapa mitata lapsiköyhyyttä on suhteellinen köyhyys. Suomessa ja EU:ssa suhteellisen köyhyyden rajana pidetään yleensä 60 prosenttia tulojen mediaanista. Tuloköyhyys ei kuitenkaan kerro koko totuutta lapsiperheiden todellisesta köyhyydestä, sillä perheillä voi olla säästöjä, omistusasunto tai muuta varallisuutta, jotka kompensoivat alhaisia tuloja. Tuloköyhyys ja aineellinen puute voidaan molemmat nähdä köyhyyden kuvaajina: edellinen kuvaa kotitaloutta tietyn tulorajan alapuolella ja jälkimmäinen kuvaa kotitalouden tai lapsen kokemusta matalasta elintasosta, mikä on pienien tulojen seurausta. Molemmat mittaustavat luovat yhdessä parhaimman kokonaiskuvan. (Karvonen, Mäntylä & Salmi 2016, 6–9.)

Kansainvälisiä vertailuja suhteellisesta köyhyydestä eri Euroopan maissa löytyy muun muassa Eurostatilta. Taulukossa 4 esitellään vertailutietoa köyhyysriskissä elävien lasten osuudesta kussakin pohjoismaassa yli kymmenen vuoden ajalta. Köyhyysriskissä oleviksi on arvioitu henkilöt, joiden käytettävissä olevat tulot ovat olleet alle 60 prosenttia kunkin maan mediaanituloista. Viimeisen kymmenen vuoden ajalta Suomen ja muiden pohjoismaiden alle 18-vuotiaiden köyhyysriskin rajalla elävien osuus on vaihdellut 10 prosentin molemmin puolin, poikkeuksena Ruotsi, jossa osuus on ollut yli 15 prosenttia lähes koko tarkastelujakson.

Taulukko 4. Köyhyysriskissä (tulot alle 60 prosenttia käytettävissä olevien tulojen mediaanituloista kussakin maassa) olevat alle 18-vuotiaat pohjoismaissa vuosina 2006–2017 (%). Lähde: Eurostat.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Suomi	9,8	10,9	12	12,1	11,4	11,8	11,1	9,3	10,9	10	9,3	10,2
Ruotsi	15	12	15,1	16	17,1	17,9	17,7	19	18,2	18,1	18,7	18,6
Norja	9,3	11	9,6	11,5	11,7	9,4	8,3	10,5	10,2	11,3	12,8	-
Tanska	9,9	9,6	9,1	10,6	10,9	10,3	10,4	9,1	9,2	10,4	9,4	10
Islanti	11,6	11,9	11,2	9,9	12,6	11,2	10	12,2	10	11,3	10,4	-

Pienituloisuus koskettaa etenkin yhden huoltajan perheitä, heitä on vajaa neljännes lapsiperheistä. Verratessa kahden huoltajan perheisiin, ero on ilmeinen. Kahden huoltajan perheissä pienituloisuus on ollut pahimmillaan viimeksi vuonna 2010, jolloin se kosketti noin kahdeksaa prosenttia lapsiperheistä. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Pienituloisten (tienaavat 60 % mediaanituloista) kotitalouksien lukumäärä ja osuus kaikista kotitalouksista yhden ja kahden huoltajan talouksissa. Lähde: tulonjakotilasto, Tilastokeskus. * Vuotta 2017 koskevat tiedot ovat ennakkollisia.

	Pienituloisten lapsiperheiden osuus		Pienituloisten lapsiperheiden lukumäärä		Lapsiperheiden lukumäärä yhteensä	
	1 huoltajan taloudet	2 huoltajan taloudet	1 huoltajan taloudet	2 huoltajan taloudet	1 huoltajan taloudet	2 huoltajan taloudet
2010	20,3	8,1	17 600	40 400	86 800	498 900
2011	19,6	7,3	17 700	35 900	90 100	495 800
2012	20,2	5,8	19 800	28 100	98 000	488 000
2013	18,5	6,7	17 300	32 000	93 500	480 800
2014	17,5	7,2	15 700	34 900	89 500	486 800
2015	19,8	5,7	18 300	28 000	92 900	487 700
2016	21,6	5,7	19 600	27 700	90 500	481 400
2017*	23,2	6,2	22 400	29 800	96 400	477 300

Edellä esitetyt tilastot välittävät meille kuvan siitä, mitä on tapahtunut lapsiperheille noin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Edelleen suurin osa pienten lasten vanhemmista asuu omistusasunnossa ja heillä on muuta väestöä useammin asuntovelkoja. Samaan aikaan lapsia saadaan vähemmän ja harvemmin jäädään kotiin hoitamaan lasta kotihoidon tuen avulla. Vielä harvemmin jäädään kotiin hoitamaan yli 2-vuotiasta kuin alle 2-vuotiasta lasta. Kotihoidon tuen käytössä on alueellisia eroja: Pohjanmaalla asuva perhe käyttää kotihoidon tukea todennäköisemmin kuin muualla Suomessa asuvat

perheet. Lapsiköyhyys koskettaa yhä useammin nimenomaan yksinhuoltajaperheiden lapsia ja asumistukea nostaa nykyään useampi suomalainen kuin yli kymmenen vuotta sitten.

3.5. Perhepoliittiset tulonsiirrot ja palvelut vuonna 2019

Suomen valtio tukee erilaisin tulonsiirtojen ja palveluiden kautta lapsiperheitä. Tulonsiirrot poikkeavat sen suhteen, kenelle niitä myönnetään, millä ehdoin ja mihin ajankohtaan. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään Kelan myöntämiä tukia, joita maksetaan kaikille perhemuodoille pääasiassa samojen periaatteiden mukaan. Eri perhemuodot saattavat kuitenkin vaikuttaa joidenkin perhe-etuksien myöntämisperusteisiin ja maksuaikaan.

3.5.1. Äitiysavustus

Kela tarjoaa vuonna 2018 raskaana oleville äideille äitiyspakkauksen tai 170 euroa verottomasti. Äitiyspakkauksen sisältö vaihtelee vuosittain, mutta se sisältää useimmiten erilaisia vaatteita tai muita vauvan hoitoon liittyviä välineitä. Äiti voi itse valita, kumman avustuksen haluaa ottaa. Avustuksen ehtona on se, että raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää ja että hänellä on ennen viidettä raskauskuukautta lääkärin kirjoittama raskaustodistus. Pakkausta tulee hakea viimeistään kaksi kuukautta ennen laskettua aikaa. Äitiysavustus koskettaa myös Suomeen toisesta EU- tai Eta-maasta tai Sveitsistä töihin tulleita, jotka kuuluvat Suomen sosiaaliturvaan. (Kela 2019.)

3.5.2. Äitiysvapaa ja äitiysraha

Äitiysvapaan ajalla äidillä on oikeus äitiysrahaan, jos raskaus on kestänyt 154 päivää ja hän on kuulunut Suomen sosiaaliturvaan vähintään 180 päivää juuri ennen laskettua aikaa. Äiti saa valita milloin aloittaa äitiysvapaansa. Aikaisintaan sen voi aloittaa 30 päivää ennen laskettua aikaa. Siitä lähtien äiti on oikeutettu äitiysrahaan, jota maksetaan kaikkinaensa 105 arkipäivää eli noin neljä kuukautta. Vapaan aloittamisesta kuuluu ilmoittaa työnantajalle viimeistään kaksi kuukautta ennen sen aloittamista. Osa työnantajista maksaa palkkaa äitiysvapaan ajalta, osa ei. Äitiysrahan määrä riippuu äidin tuloista, sen laskukaava löytyy Kelan verkkosivuilta. (Kela 2019.)

3.5.3. Isyysvapaa ja isyysraha

Isyysvapaan ajalla isällä on oikeus isyysrahaan. Isyysvapaa on enintään 54 arkipäivää. Isä voi olla äidin kanssa yhtäaikaisesti vapaalla 1–18 päivää silloin, kun äiti saa äitiys- tai vanhempainrahaa. Loput

isyysvapaapäivät isä voi pitää vasta, kun vanhempainrahan saaminen on loppunut. Myös isyysrahan määrä riippuu isän tuloista, jonka laskukaava on sama kuin äitiysrahan. (Kela 2019.)

3.5.4. Vanhempainvapaa ja vanhempainraha

Vanhempainvapaa on tarkoitettu molemmille vanhemmille. Vanhemmat voivat keskenään sopia sen käytöstä. Molemmat voivat myös jakaa vapaansa kahteen jaksoon, mutta eivät voi olla yhtä aikaa vapaalla, poikkeuksena monikkoperheet. Lapsi on noin yhdeksän kuukauden ikäinen, kun tuki päättyy. (Kela 2019.)

3.5.5. Hoitovapaa

Kotihoidon tukea voi saada kaikki alle 3-vuotiaan lapsen vanhemmat. Siihen sisältyy hoitoraha (perheen tulot eivät vaikuta), hoitolisä (perheen yhteenlasketut tulot vaikuttavat) ja mahdollinen kuntalisä (riippuu kotikunnasta). Hoitovapaan voi pitää kumpi tahansa vanhemmista yhdessä tai kahdessa osassa tai useammassa, jos työnantaja antaa siihen luvan. Vapaa kestää vähintään kuukauden kerrallaan ja siitä ilmoitetaan työnantajalle vähintään kaksi kuukautta ennen vapaan alkamista. Molemmat vanhemmat eivät voi olla hoitovapaalla samanaikaisesti, paitsi ollessaan osittaisella hoitovapaalla. Joustavaa päivärahaa voi saada alle 3-vuotiaan vanhemmat erikseen tai yhtä aikaa, jos hoitavat lasta eri aikoina (esim. toinen aamupäivisin ja toinen iltpäivisin). Hoitorahan ehtona on se että vanhempi tekee enintään 30 tuntia viikossa töitä tai 80 prosenttia normaalista kokopäivätyön työajasta, on työ- tai virkasuhteessa, on yrittäjä (YEL- tai MYEL-vakuutus voimassa) tai on apurahan saaja (MYEL-vakuutus voimassa). (Kela 2019.)

3.5.6. Päivähoito ja varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus lain mukaan kuntien on huolehdittava asukkaistensa alle kouluikäisten päivähoidon järjestämisestä joko tuottamalla palvelut itse tai ostopalveluiden kautta. Laissa ja valtioneuvoston asetuksessa määritellään myös päiväkodin ja perhepäivähoidon suhdeluvuista, eli kuinka monta kasvattajaa tarvitaan lapsiryhmää kohden varhaiskasvatuksessa. Päiväkotimaksut riippuvat vanhempien tuloista ja voivat vaihdella paikkakunnittain. Tarkemmat tiedot löytyvät yleensä oman asuinkunnan verkkosivuilta.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1. Aineisto

Väestöliitto julkaisee vuosittain perhebarometrin, jonka aihepiirit liittyvät perheisiin. Vuoden 2018 marraskuussa julkaistussa *2020-luvun perhepolitiikkaa* –tutkimusraportissa (Kontula 2018) vertailtiin keskenään vuosina 2010, 2014 ja 2018 kerättyjä verkkokyselyaineistoja. Kyselytutkimus on aineistonkeruumenetelmänä hyvä, kun halutaan saattaa ilmiö kvantitatiivisesti mitattavaan muotoon (Valli 2018, 92). Verkkokyselyiden suosio on kasvanut sosiaalisen median kasvun myötä niin kaupallisessa kuin tutkimuskäytössä (Valli & Perkkilä 2018, 117). Joka kolmas vuosi kerätty perhepolitiikkaa tarkastelevan aineiston keruu mahdollistaa ajallisen vertailun. Tässä tutkielmassa tarkastellaan ainoastaan vuoden 2018 tammi-helmikuussa kerättyä aineistoa, jolloin puhutaan poikittaistutkimuksesta, joka lähinnä kuvailee ilmiötä sen selittämisen sijaan (Vastamäki & Valli 2018, 129). Nämä tutkimukselliset rajoitukset on hyvä ottaa huomioon tutkimustuloksia tulkittaessa.

Otoksen edustavuus on myös yksi keskeinen tekijä tutkimuksenteossa. Otantamenetelmiä on monia, kuten yksinkertainen satunnaisotanta, systemaattinen otanta, ositettu otanta ja ryväotanta. Kantar TNS Gallup Oyj toteutti tässä tutkielmassa hyödynnetyn kyselyn, vastaajat koostuivat TNS Gallup Oy:n Gallup Forumin vastaajapaneelist, johon kuuluu noin 50 000 taloutta, joista on poimittu tutkimuksen kohderyhmää edustava otos. Kohderyhmänä oli 20–59-vuotiaat Manner-Suomessa asuvat suomalaiset. Vastaajia oli kaikkiaan 2560, joista miehiä 1 148 ja naisia 1 412. Vastanneista miehistä 57 prosenttia ja naisista 60 prosenttia eli joko avioliitossa, avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Joka toisella vastaajalla oli omia lapsia ja joka kolmannella oli vähintään kaksi lasta. Noin 30 prosenttia molemmista sukupuolista eli perheessä, jossa oli alle kouluikäisiä lapsia. Yksinhuoltajia puolestaan oli 8 prosenttia naisista ja miehistä 5 prosenttia. Lapsettomat vastaajat olivat aineistossa yliedustettuina.

Aineisto koostuu 42:sta kysymyksestä, alakysymyksien kanssa kysymyksiä on kaikkiaan 132. Kaikkiin kysymyksiin ei tarvinnut vastata, jos ne eivät koskeneet vastaajaa itseään. Vastaajista oli myös käytettävissä 18 Gallup Forumin taltioimaa taustatietoa. Kysymykset jakoutuivat kahteen teemaan, syntyvyyteen ja perhepolitiikkaan. Tässä tutkimuksessa keskitytään perhepoliittisiin kysymyksiin. Perhepoliittiset kysymykset liittyivät muun muassa lapsiperheille kohdistettaviin perhepoliittisiin

toimenpiteisiin, verovarojen käyttöön, lapsilisiin ja vanhempainvapaan keston. Lomakkeella oli myös kolme laadullista avointa kysymystä.

Kysymysten muotoilulla voi olla merkittävä vaikutus siihen, millaisia vastauksia ihmiset antavat tutkimuksessa. Otetaan esimerkiksi aiemmin mainittu Kankaan (1997) tutkimus, joka osaltaan selittää tätä ilmiötä: jos kysymys sosiaaliturvasta on muotoiltu yleiselle tasolle, ihmiset ovat solidaarisia vastauksissaan. Toisaalta, kun kysymys on muotoiltu tarkemmin ja kapea-alaisemmin, ihmisten itsekkyyksensä nousee selkeämmin esiin vastauksista. Tälle ilmiölle voi Kankaan mukaan olla kolme eri selitystä: 1) ihmisten solidaarisuus murenee, kun he joutuvat maksajiksi, 2) ihmisten taipumus vapaamatkustukseen ja 3) ihmisten yhteisesti jakamat arvot, mutta toisaalta erimielisyydet politiikan implementoinnista. Tässä tutkielmassa on tästä syystä pyritty ottamaan tämä asia huomioon mahdollisemman monipuolisella aineiston hyödyntämisellä, eli käyttämällä sekä valmiiksi muotoiltuja vastauksia että avoimia kysymyksiä.

4.2. Aineiston muuttajat

4.2.1. Köyhyysriski ja eri tuloluokat

Perinteisesti Suomessa ja EU:ssa käytetty köyhyyden raja-arvo on 60 prosenttia mediaanituloista (Karvonen, Mäntylä & Salmi 2016, 6). Verottajan tietokantapalvelusta selviää, että vuonna 2017 suomalaisten mediaanitulot olivat 28 144 euroa, jolloin köyhyysraja on vajaa 17 000 euroa. Mediaanitulot ovat kuitenkin verojen jälkeisiä ja tämän tutkielman aineistossa on ainoastaan tiedossa perheiden veroja edeltävät tulot. Keskituloisuudelle ei ole yhtä selkeää määritelmää kuin pienituloisuudella, mutta sitä on laskettu sekä tulokymmenyksillä kolmannelta yhdeksänteen että laskemalla 75–125 prosenttia mediaanituloista. Suurituloisuuden määritelmä ei ole myöskään vakiintunut, vaan yleensä käytetään esimerkiksi suurituloisimman prosentin tulorajaa tai kerrotaan mediaanitulot kahdella tai kolmella. (Tilastokeskus 2015.) Aineistossa mitataan perheen tuloja kysymyksellä ”*Mitkä ovat taloutesi yhteenlasketut vuositulot veroja vähentämättä?*”, joka on kahdeksanluokkainen muuttuja, mikä johtaa osittain pieniin solufrekvensseihin analyyseissa. Tämän johdosta tutkielmassa yhdistetään aiempia luokkia ja syntyy neljä luokkaa: pienituloiseksi katsotaan perheet, joiden veroja edeltävät vuositulot ovat alle 20 000 euroa. Keskituloiseksi katsotaan perheet, joiden vuositulot ovat alemmaa keskitasoa (20 001–50 000e/v) ja ylempää keskitasoa (50 001–85

000€/v). Tutkielmassa suurituloisiksi talouksiksi lasketaan sellaiset perheet, joiden yhteenlasketut vuositulot ovat yli 85 000 euroa.

4.2.2. Perheiden suhtautuminen perhevapaisiin

Perheiden suhtautumista perhevapaisiin tutkitaan eri kysymysten avulla. Ensimmäinen kysymys on ”*Mitä mieltä olet vanhempainvapaan kestosta?*”, jossa on viisi eri vastausvaihtoehtoa (tulisi olla pidempi, nykyinen on sopiva, tulisi olla lyhyempi, tulisi poistaa kokonaan ja en osaa sanoa). Toiseen kysymykseen ”*Mitä mieltä olet hoitovapaan kestosta?*”, on samat vastausvaihtoehdot kuin edellä mainituissa. Kolmanteen kysymykseen ”*Mitä mieltä olet hoitorahan määrästä (kotihoitontuki)?*” vastausvaihtoehdot ovat: tulisi olla suurempi, nykyinen taso sopiva, tulisi olla pienempi, tulisi poistaa kokonaan tai en osaa sanoa.

Aiemmassa vaiheessa lapsiperheiden tulot asetettiin köyhyysmittariksi, mutta se ei anna kattavaa ja kokonaisvaltaista kuvaa köyhyydestä, joten tutkielmassa täydennetään tilastollisia menetelmiä laadullisilla vastauksilla, kuten Karvonen, Mäntylä ja Salmi (2016, 9) kehottivat tekemään köyhyyttä arvioidessa tekemään. Tässä tutkielmassa pyritään avointen vastausten avulla selvittämään nousevatko samat teemat keskusteluun tuloluokasta riippumatta vai korostuvatko eri teemat eri tuloluokissa. Tämä tehdään vertailemalla toisiinsa eri tulotasoisten perheiden avoimia vastauksia seuraavaan kysymykseen: ”*Jos toivotte joustavuutta nykyisiin perhe- tai vanhempainvapaisiin, niin millaisia muutoksia näihin vapaisiin toivoisitte?*”. Vastaukset ryhmitellään aluksi tuloluokkien mukaan pienituloisiin, alempiin keskituloisiin, ylempiin keskituloisiin ja suurituloisiin. Sen jälkeen tunnistetaan kustakin ryhmästä toistuvia teemoja. Lopuksi vertaillaan nousevatko samat teemat esiin tuloluokasta riippumatta vai onko vastauksissa eroja.

4.2.3. Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistuminen

Perheiden suhtautumista Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumiseen arvioidaan kysymyksen ”*Miten arvioit valtiovallan onnistuneen perheiden ja lasten hyvinvoinnin edistämiseksi Suomessa?*” avulla, kysymykseen kuuluu erilaisia väittämiä, joihin pystyi vastamaan kyllä, ei tai en osaa sanoa. Tässä tutkielmassa käytetyt väittämät ovat ”*Valtiovalta tukee perheitä riittävästi*”, ”*Perheiden katiajakko hyvä- ja huono-osaisiin on voimistunut*” ja ”*Perheiden tuki on ollut epäjohdonmukaista ja poukkoilevaa*”.

4.3. Aineiston analysointimenetelmät

Aineiston tilastolliset analyysit tehdään SPSS for Mac 25 –ohjelmalla. Aineiston painomuuttujaa käytetään, sillä se voi lisätä raportoitavien tulosten tarkkuutta, joka mahdollistaa yleistämisen suureen väestöön. Aineistossa on myös vastaajia, joilla ei ole lapsia. Heidän vastauksensa jätetään analyysien ulkopuolelle käyttämällä filter-toimintoa, koska tutkimuskysymykset koskevat ainoastaan lapsiperheitä. Aluksi tarkastellaan kunkin muuttujan frekvenssi- ja prosenttijakaumia erikseen ja myöhemmin yhdessä ristiintaulukoinnin avulla. Erituloisten perheiden jakaumaeroja koskien eri perhevapaamuuttujia ja perhepolitiikkamuuttujia tarkastellaan χ^2 - riippumattomuustestillä.

Tarkastelua syvennetään multinominaalisen regressioanalyysin avulla, joka pyrkii ennustamaan todennäköisyyttä eri muuttujien ja ilmiöiden välillä. Multinominaalista logistista regressiota käytetään, kun selitettävä muuttuja on kategorinen ja se jakautuu useampaan kuin kahteen luokkaan. (Nummenmaa 2009, 337.) Menetelmä sopii siis hyvin tämän monia kategorisia muuttujia sisältävän aineiston käsittelyyn. Menetelmässä asetetaan jokaiselle muuttujalle referenssikategoria, jonka arvoon muita muuttujan kategorioiden arvoja verrataan.

Tässä tutkielmassa tutkitaan menetelmän avulla eri tulotasojen yhteyttä perhevapaita ja Juha Sipilän hallituksen onnistumista koskeviin väittämiin. Kontrollimuuttujina käytetään perinteisiä sosiodemografisia muuttujia (ikä, sukupuoli ja asuinalue) sekä lisäksi alaikäisten lasten lukumäärää, sillä perhevapaat ovat ajankohtaisia ja koskettavat eniten niitä vanhempia, joilla on alaikäisiä lapsia. Koulutustaso jätetään tarkastelun ulkopuolelle, sillä se usein liittyy kiinteästi tulotasoon ja voi aiheuttaa multikollineaarisuusongelmaa. Usean kategoristen muuttujan keskinäistä suhdetta mitatessa syntyy helposti ongelmia, kun on useita soluja, jolloin osa niistä saattaa jäädä tyhjäksi tai havaintoja on vain muutama. Tämän vuoksi tässä aineistossa myös uudelleen koodataan osa muuttujista ongelmien välttämiseksi.

Tarkastelu tapahtuu kolmen eri multinominaalisen logistisen regression avulla, joissa ensimmäisessä kahdessa keskitytään perhevapaisiin: ensimmäisessä selitettävä muuttuja on mielipide vanhempainvapaan kestosta ja toisessa mielipide hoitovapaan kestosta. Kolmannessa regressioanalyysissä tutkitaan asennetta Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumiseen väittämän ”*valtiovalta tukee perheitä riittävästi*” avulla. Kaikissa kolmessa analyysissä käytetään selitettävänä muuttujana tuloluokkaa ja kontrollimuuttujina vastaajan ikää (20–39, 40–49, 50–59),

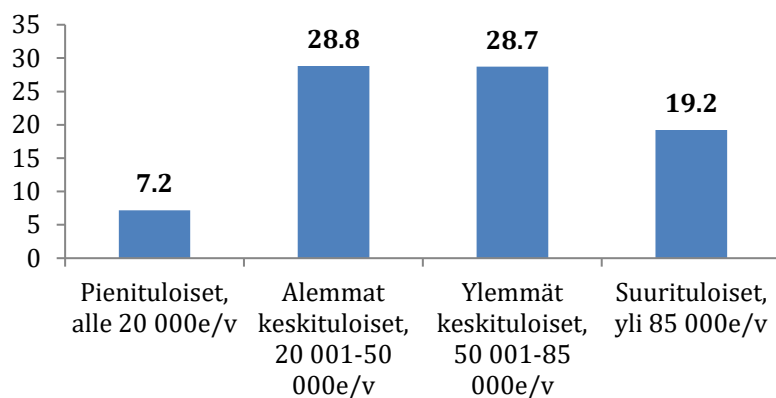
sukupuolta (mies, nainen), alaikäisten lasten lukumäärä (0, 1–2, 3 tai yli) ja maakuntaa, jossa vastaaja asuu (pääkaupunkiseutu, Uusimaa, Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Pohjois- ja Itä-Suomi).

Kontrollimuuttuja alaikäisten lasten lukumäärä uudelleen koodataan kategoriseksi muuttujaksi, jakamalla lasten lukumäärät kolmeen eri luokkaan. Maakuntaa koskeva muuttuja koodataan myös uudelleen siten, että Ahvenanmaa jätetään vähäisten havaintojen vuoksi pois luokitteluista. Perhevapaita käsittelevissä väittämissä yhdistetään ”vanhempain-/hoitovapaan kestoa tulisi lyhentää” ja ”vanhempain-/hoitovapaa tulisi poistaa kokonaan” luokat yhdeksi luokaksi. Lisäksi ikä-muuttujassa yhdistetään ikäluokat 20–29 ja 30–39 yhdeksi luokaksi, jotta eri luokat olisivat lähempänä toisiaan havaintojen lukumäärän suhteen. Tulosten luotettavuuden lisäämiseksi ja tarkastelun helpottamiseksi kaikissa selitettävissä muuttujissa jätetään vastausvaihtoehto ”En osaa sanoa” tarkastelujen ulkopuolelle muuttujat uudelleen koodaamalla ja poistamalla tämän kategorian uudesta muuttujasta.

5. TULOKSET

5.1. Taustatiedot

Kuviossa 7 on lapsiperheiden prosentuaaliset osuudet kussakin tuloluokassa. Vastaajista suurin osuus kuuluu keskituloisiin (yhteensä n=711), toiseksi eniten on suurituloisia (n=238) ja kaikkein vähiten on pienituloisia vastaajia (n=89). Analyyseistä jätetään pois ne lapsiperheet, jotka eivät osanneet sanoa kuinka paljon heidän yhteenlasketut vuositulot olivat ennen veroja (n= 82). 116 henkilöä jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen taloutensa yhteenlasketuista tuloista ennen veroja.

Kuvio 7. Lapsiperheiden tuloluokkien prosentuaalinen osuudet.

5.2. Mielipiteet perhevapaista

Suurin osa lapsiperheistä kannattaa nykyisen vanhempainvapaan pidentämistä ja hyvin harvan kannattaa vanhempainvapaan kokonaan poistamista tai lyhentämistä. Suurimmat erot ovat pienituloisten ja suurituloisten välillä: pienituloiset kannattavat suurituloisia useammin vanhempainvapaan pidennystä ja suurituloiset pitävät pienituloisia useammin nykyisen perhevapaan kestoja sopivana. χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa, että eri tuloluokkien jakaumat poikkesivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$). (Taulukko 6.)

Taulukko 6. Lapsiperheiden tuloluokka ja mielipide vanhempainvapaan kestosta ristiintaulukoituna. Luvut ilmoitettu prosenttiosuuksina. $\chi^2(12) = 135.6, p < .001$.

	Vanhempainvapaan tulisi olla pidempi (%)	Nykyinen kesto on sopiva (%)	Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi (%)	Vanhempainvapaa tulisi kokonaan poistaa (%)	En osaa sanoa (%)
Pienituloiset	61,8	22,5	-	2,2	13,5
Alemmat keskituloiset	57,3	34,6	0,8	0,8	6,5
Ylemmät keskituloiset	56,9	37,5	0,8	0,3	4,5
Suurituloiset	38,8	54,9	3,0	0,4	3,0

Suurin osa lapsiperheistä pitää nykyistä hoitovapaan kestoa sopivana. Suurimmat erot ovat jälleen pienituloisten ja suurituloisten vastauksissa: suurituloisista yli 70 prosenttia pitää hoitovapaan nykyistä kestoa sopivana, kun pienituloisista noin puolet. Pienituloisista taas joka kolmas kannattaa hoitovapaan pidennystä kun suurituloisista noin joka seitsemäs. Suurituloiset myös kannattavat pienituloisia useammin hoitovapaan lyhentämistä. χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa, että eri tuloluokkien jakaumat poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$). (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Lapsiperheiden tuloluokka ja mielipide hoitovapaan kestosta ristiintaulukoituna. Luvut ilmoitettu prosenttiosuuksina. $\chi^2(12) = 121.7, p < .001$.

	Hoitovapaan tulisi olla pidempi (%)	Nykyinen kesto on sopiva (%)	Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi (%)	Hoitovapaa tulisi kokonaan poistaa (%)	En osaa sanoa (%)
Pienituloiset	32,6	51,7	3,4	2,2	10,1
Alemmat keskituloiset	36,5	50,6	3,1	1,1	8,7
Ylemmät keskituloiset	27,1	62,7	3,1	0,8	6,2
Suurituloiset	15,5	70,2	7,1	1,7	5,5

Suurin osa lapsiperheistä kannattaa nykyisen hoitorahan tason nostamista ja hyvin harva kannattaa sen pienentämistä tai poistamista kokonaan. Niin pieni- kuin keskituloisista yli puolet kannattaa tason nostamista, kun vastaavasti vajaa puolet suurituloisista on samoilla linjoilla heidän kanssaan. Suurituloiset perheet kannattavat muiden tuloluokkien perheitä useammin nykyistä hoitorahan tasoa. χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa, että eri tuloluokkien jakaumat poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$). (Taulukko 8.)

Taulukko 8. Lapsiperheiden tuloluokka ja mielipide hoitorahan määrästä ristiintaulukoituna. Luvut ilmoitettu prosenttiosuuksina. $\chi^2(12) = 119,8, p < .001$.

	Hoitorahan tulisi olla suurempi (%)	Nykyinen taso on sopiva (%)	Hoitorahan tulisi olla pienempi (%)	Hoitoraha tulisi kokonaan poistaa (%)	En osaa sanoa (%)
Pienituloiset	61,1	20,0	2,2	2,2	14,4
Alemmat keskituloiset	62,5	25,4	1,7	0,8	9,6
Ylemmät keskituloiset	64,6	24,4	0,8	0,8	9,3
Suurituloiset	45,1	42,2	2,5	3,4	6,8

5.3. Mielipiteet Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumisesta

Suurin osa lapsiperheistä ei koe valtiovallan tukevan lapsiperheitä riittävästi. Suurimmat erot vastauksista löytyy jälleen pienituloisten ja suurituloisten väliltä: pienituloisista enemmistö, yli 80 prosenttia, ei koe valtiovallan tukevan perheitä riittävästi, kun taas lähes 40 prosenttia suurituloisista kokee valtiovallan tukevan perheitä riittävästi. χ^2 -riippumattomuustesti osoitti, että eri tuloluokkien jakaumat poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$). (Taulukko 9.)

Taulukko 9. Lapsiperheiden tulot ja mielipide valtiohallan riittävästä tuesta ristiintaulukoituna. Luvut ilmoitettu prosentiosuuksina. $\chi^2(6) = 65.4, p < .001$.

”Valtiovalta tukee perheitä riittävästi.”			
	Kyllä (%)	Ei (%)	En osaa sanoa (%)
Pienituloiset	9	80,9	10,1
Alemmat keskituloiset	11,3	72,4	16,3
Ylemmät keskituloiset	16,6	65,9	15,5
Suurituloiset	38,2	46,2	15,5

Suurin osa lapsiperheistä kokee perheiden kahtiajaon hyvä- ja huono-osaisiin voimistuneen. Suurituloiset perheet ovat muiden tuloluokkien perheitä useammin sitä mieltä, että perheiden kahtiajako hyvä- ja huono-osaisiin ei ole voimistunut, heistä noin joka neljäs on tätä mieltä. χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa, että eri tuloluokkien jakaumat poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$). (Taulukko 10.)

Taulukko 10. Lapsiperheiden tuloluokka ja mielipide perheiden kahtiajaon hyvä- ja huono-osaisiin voimistumisesta. Luvut ilmoitettu prosenttiosuuksina. $\chi^2(6) = 70.3, p < .001$.

”Perheiden kahtiajako hyvä- ja huono-osaisiin on voimistunut.”			
	Kyllä (%)	Ei (%)	En osaa sanoa (%)
Pienituloiset	79,8	6,7	13,5
Alemmat keskituloiset	79,2	9,6	11,3
Ylemmät keskituloiset	76,6	10,7	12,7
Suurituloiset	65,8	23,2	11,0

Taulukosta 11 puolestaan näkyy kuinka suurin osa lapsiperheistä kokee perheiden tuen olleen epä johdonmukaista ja poukkoilevaa. Suurituloiset ovat muita useammin päinvastaista mieltä. χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa, että eri tuloluokkien jakaumat poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$).

Taulukko 11. Lapsiperheiden tuloluokka ja mielipide perheiden tuesta ristiintaulukoituna. Luvut on ilmoitettu prosenttiosuuksina. $\chi^2(6) = 51,9, p < .001$.

”Perheiden tuki on ollut epäjohdonmukaista ja poukkoilevaa.”			
	Kyllä (%)	Ei (%)	En osaa sanoa (%)
Pienituloiset	79,8	6,7	13,5
Alemmat keskituloiset	79,2	9,6	11,3
Ylemmät keskituloiset	76,6	10,7	12,7
Suurituloiset	65,8	23,2	11,0

Pienituloiset kokevat muita tuloluokkia useammin valtiovallan unohtaneen perheet. Sekä ylemmässä että alemmassa keskituloisten lapsiperheiden ryhmässä väite jakaa ihmisiä karkeasti kahteen lähes yhtä suureen vastakkaiseen kantaan, etenkin ylemmässä keskituloisten ryhmässä. Suurituloista enemmistö ei koe valtion unohtaneen perheitä, mutta heistä joka kolmas kokee unohtaneen. χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa, että eri tuloluokkien jakaumat poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$). (Taulukko 12.)

Taulukko 12. Lapsiperheiden tuloluokka ja mielipide perheiden unohtamisesta. Luvut on ilmoitettu prosenttiosuuksina. $\chi^2(6) = 78.3, p < .001$.

”Valtiovalta on unohtanut perheet.”			
	Kyllä (%)	Ei (%)	En osaa sanoa (%)
Pienituloiset	62,2	23,3	13,5
Alemmat keskituloiset	53,5	30,1	11,3
Ylemmät keskituloiset	45,2	39	12,7
Suurituloiset	28,6	60,9	11,0

Enemmistö kokee valtiovallan onnistuneen kuitenkin pääsääntöisesti hyvin, mutta näkee tarvetta korjauksille. Suurituloiset ovat muita tuloryhmiä useammin kokeneet valtiovallan onnistuneen osittain. Alemmasta keskituloisten ryhmästä puolestaan joka kolmas ei koe näin. χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa, että eri tuloluokkien jakaumat poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$). (Taulukko 13.)

Taulukko 13. Lapsiperheiden tuloluokka ja mielipide valtiovallan onnistumisesta. Luvut on ilmoitettu prosenttiosuuksina. $\chi^2(6) = 39.5, p < .001$.

”On pääosin onnistuttu hyvin, mutta korjauksia tarvitaan.”			
	Kyllä (%)	Ei (%)	En osaa sanoa (%)
Pienituloiset	57,3	23,6	19,1
Alemmat keskituloiset	51,5	28,5	20
Ylemmät keskituloiset	59,3	25,1	15,5
Suurituloiset	70	17,7	12,2

5.4. Multinominaalisten logististen regressioanalyysien tulokset

Kuvailevien analyysien perusteella kaikki analyysin väitteet ovat yhteydessä tulotasoon ja tarkempi tarkastelu multinominaalisella logistisella regressioanalyysillä vahvistaa ristiintaulukointien tulokset (taulukot 6.–13.) Väittämiä oli useampia, mutta keskityn tässä tutkielmassa esittelemään keskeiset väittämät kustakin teemasta. Valitsin tarkasteluun ne väittämät, joiden kohdalla eri tuloluokkien väliset erot vastauksissa olivat selkeimmin havaittavia. Täten tarkasteluun valikoitui perhevapaita koskien seuraavat väittämät: ”mitä mieltä olet perhevapaan kestosta?” ja ”mitä mieltä olet hoitovapaan kestosta?”, joissa vastausvaihtoehtoina uudelleen koodauksen jäljiltä oli nykyinen kesto on sopiva, kesto tulisi pidentää ja kesto tulisi lyhentää tai poistaa kokonaan. Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumista arvioitiin väittämän ”valtiovalta tukee perheitä riittävästi” avulla, jossa uudelleen koodauksen myötä vastausvaihtoehtoina oli kyllä ja ei. Taulukkoihin 14, 15 ja 16 on koottu tuloksia koskien kutakin analyysia.

5.4.1. Suhtautuminen vanhempainvapaaseen

Taulukkoon 14 on koottu analyysituloksia suhtautumisesta vanhempainvapaan keston. Siihen, pitääkö nykyistä vanhempainvapaan kesto sopivana, vaikuttaa tilastollisesti merkitsevästi sukupuoli ja tuloluokista suurituloisuus. Verrattuna pienituloisiin, suurituloiset pitävät lähes kolme kertaa todennäköisemmin nykyistä vanhempainvapaan kesto sopivana kuin kannattavat sen pidentämistä. Miehet kannattavat naisia todennäköisemmin nykyistä vanhempainvapaan kesto verrattuna sen pidentämiseen. Lisäksi miehet kannattavat naisia todennäköisemmin vanhempainvapaan lyhentämistä tai poistamista kokonaan.

Taulukko 14. Todennäköisyys pitää nykyistä vanhempainvapaan kesto sopivana, toivoa sen lyhentämistä tai poistamista kokonaan verrattuna toiveeseen sen pidentämisestä (referenssikategoria).

			Ref.	
			Vanhempainvapaan tulisi olla pidempi	
Tuloluokka	Ref. pienituloiset	suurituloiset	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	2.937**
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	2.581
		ylemmät keskituloiset	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	1.281
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.535
		alemmat keskituloiset	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	1.452
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.218
Alaikäisten lasten lukumäärä	Ref. 3 tai useampi	Ei alaikäisiä lapsia	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	1.631
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	2.816
		1–2 alaikäistä lasta	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	1.000
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.963
Ikä	Ref. 50–59	20–39	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	0.721
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.788
		40–49	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	0.892
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.182
Sukupuoli	Ref. mies	nainen	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	0.501***

			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.206*
Asuinalue	Ref. Pohjois- ja Itä-Suomi	pääkaupunkiseutu	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	1.518
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.790
		Uusimaa	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	1.001
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.574
		Etelä-Suomi	Nykyinen vanhempainvapaan kesto on sopiva	1.175
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.402
		Länsi-Suomi	Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.990
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.276
N				765
Nagelkerke N²				0.122

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

5.4.2. Suhtautuminen hoitovapaaseen

Taulukkoon 15 on koottu analyysin tuloksia suhtautumisesta hoitovapaan keston. Siihen, pitääkö nykyistä hoitovapaan kesto sopivana, vaikuttaa tilastollisesti merkitsevästi tuloluokista suurituloisuus ja lasten lukumäärä. Suurituloisen on verrattuna pienituloiseen noin kaksi kertaa todennäköisempää pitää nykyistä hoitovapaan kesto sopivana kuin kannattaa hoitovapaan pidentämistä. Niiden joilla ei ole alaikäisiä lapsia, on verrattuna niihin, joilla on kolme tai useampi lapsi, noin kaksi kertaa todennäköisempää pitää nykyistä hoitovapaan kesto sopivana kuin kannattaa hoitovapaan pidentämistä. Niillä joilla on 1–2 alaikäistä lasta, on verrattuna niihin, joilla on kolme tai enemmän lapsia, kaksi kertaa todennäköisempää pitää nykyistä hoitovapaan kesto sopivana kuin kannattaa sen pidentämistä. Siihen, kannattaako hoitovapaan lyhentämistä tai poistamista kokonaan, vaikuttaa tilastollisesti merkitsevästi ainoastaan asuinalue Uusimaa. Uudellamaalla asuvan on verrattuna Itä- tai Pohjois-Suomessa asuvaan on neljä kertaa todennäköisempää kannattaa hoitovapaan lyhentämistä tai poistamista kokonaan kuin kannattaa sen pidentämistä.

Taulukko 15. Todennäköisyys pitää nykyistä hoitovapaan kesto sopivana, toivoa sen lyhentämistä tai poistamista kokonaan verrattuna toiveeseen sen pidentämisestä (referenssikategoria).

			Ref. Hoitovapaan tulisi olla pidempi	
Tuloluokka	Ref. pienituloiset	suurituloiset	Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	2.365*
			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	2.564
		ylemmät keskituloiset	Nykyinen Hoitovapaan kesto on sopiva	1.145
			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.694
		alemmat keskituloiset	Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	0.660
			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.498
Alaikäisten lasten lukumäärä	Ref. 3 tai useampi	Ei alaikäisiä lapsia	Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	2.412**
			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	2.054
		1–2 alaikäistä lasta	Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	2.071**
			Vanhempainvapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.173
Ikä	Ref. 50–59	20–39	Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	1.144
			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.163
		40–49	Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	1.280
			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.707
Sukupuoli	Ref. mies	nainen	Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	1.290

			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	0.999
Asuinalue	Ref. Pohjois- ja Itä-Suomi	pääkaupunkiseutu	Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	1.198
		Uusimaa	Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.932
			Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	1.450
		Etelä-Suomi	Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	3.999*
			Nykyinen hoitovapaan kesto on sopiva	1.389
		Länsi-Suomi	Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	2.975
			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.079
			Hoitovapaan tulisi olla lyhyempi tai poistaa kokonaan	1.933
N				746
Nagelkerke N²				0.087

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

5.4.3. Suhtautuminen Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumiseen

Taulukkoon 16 on koottu analyysin tuloksia suhtautumisesta valtiovallan tuen riittävyteen. Suurituloisen on verrattuna pienituloiseen yli viisi kertaa todennäköisempää olla sitä mieltä, että valtiovalta tukee perheitä riittävästi kuin ajatella, ettei valtiovalta tue riittävästi perheitä. Samansuuntaisia tuloksia on ylemmillä keskituloisilla: verrattuna pienituloisiin heillä on yli kaksi kertaa todennäköisempää kokea valtiovallan tuki riittäväksi kuin kokea, ettei se riittäisi. Miehet ovat naisia todennäköisemmin sitä mieltä, että valtiovalta tukee perheitä riittävästi kuin, ettei tuki olisi

riittävää. Pääkaupunkiseudulla asuvan on verrattuna Itä- tai Pohjois-Suomessa asuvaan yli kaksi kertaa todennäköisempää kokea valtiovallan tuki riittäväksi kuin että kokisi sen riittämättömäksi.

Taulukko 16. Todennäköisyys olla samaa mieltä tai eri mieltä (referenssikategoria) väittämän “Valtiovalta tukee perheitä riittävästi” kanssa.

		Ref. Ei.		
Tuloluokka	Ref. pienituloiset	suurituloiset	Kyllä	5.551***
		ylemmät keskituloiset	Kyllä	2.406**
		Alemmat keskituloiset	Kyllä	1.256
Alaikäisten lasten lukumäärä	Ref. 3 lasta tai enemmän	Ei alaikäisiä lapsia	Kyllä	1.663
		1–2 alaikäistä lasta	Kyllä	1.571
Ikä	Ref. 50–59	20–39		0.915
		40–49		1.085
Sukupuoli	Ref. mies	nainen	Kyllä	0.588**
Asuinalue	Ref. Itä- ja Pohjois-Suomi	pääkaupunkiseutu	Kyllä	2.293**
		Uusimaa	Kyllä	0.925
		Etelä-Suomi	Kyllä	1.577
		Länsi-Suomi	Kyllä	1.089
N				674
Nagelkerke N²				0.150

$p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

5.5. Avoimet vastaukset perhevapaiden kehittämisestä

Avoimeen kysymykseen ”Jos toivotte joustavuutta nykyisiin perhe- tai vanhempainvapaisiin, niin millaisia muutoksia näihin vapaisiin toivoisitte?”¹ vastataan useammin kahdessa ylemmässä tuloluokassa. Heistä noin joka neljäs vastasi avoimeen kysymykseen. Pientuloisista ja alemman keskitulon perheistä puolestaan joka kuudes vastasi avoimeen kysymykseen.

Pienituloisten perheiden vastauksissa on useita eri teemoja, mutta eniten toistui toiveet siitä, että perheet saisivat itse päättää kuka vanhempainvapaat pitää ja milloin:

”Perheille itsemääräämisoikeus, kumpi hoitaa lasta/lapsia kokopäiväisesti. Kotihoito ulottuisi siihen saakka, kunhan lapsi menee esikouluun.”

”Voisi perhekohtaisesti räätälöidä kullekin sopivan.”

Toinen yleinen kommentti liittyy vanhempainvapaan nykyistä monipuolisempaan jaksottamiseen:

”Voi jaksottaa/käyttää milloin tarvitsee.”

”Ettei kaikkia tarvitse pitää putkeen vaan tarvittaessa vapaita voisi siirtää ja käyttää kun oma tilanne sen sallii.”

Jaksottamiseen liittyy myös toive mahdollisuudesta jaksottaa nykyistä pidemmälle ajanjaksolle vapaita.

Usein toivotaan myös hoitovapaan tai työn osa-aikaisuuden helpottamista:

”Mahdollisuutta osa-aikaiseen vapaaseen työssäkäyvän vanhemman osalta.”

”Osa-aikaisuutta ja joustoa pitemmälle aikavälille.”

Muuten kommentteissa tuodaan esiin esimerkiksi, kuinka isien on hankalaa jäädä isyysvapaalle sosiaalisten paineiden tai työpaikan joustamattomuuden vuoksi. Osa korostaa, että vanhempainvapaiden tulisi perustua lasten tarpeisiin. Vastauksista nousee myös esiin kaikenlainen joustavuus. Esimerkiksi toivotaan, ettei opiskelu laskisi vanhempainpäivärahaa ja eräs vastaaja myös kokee, ettei kyselyn kysymykset tai yhteiskunnan suhtautuminen kosketa etävanhempia.

¹ Vastaajien kirjoitusvirheitä on korjattu lainauksissa.

Alemman keskitulon perheiden vastauksissa toistuu samoja teemoja, erityisesti näkemys siitä, että perheet saisivat päättää itse vapaista, toistuu monessa vastauksessa. Useat tätä asiaa toivoneet eivät myöskään kannata isien kiintiöiden kasvattamista tai ylipäätään isän kiintiötä:

”Ainoa omaa mieltä askarruttanut asia perhe/vanhempainvapaisiin on ehdottomasti perheen oma päätäntävalta siitä että kumpi vanhemmista vapaata pitää! Kaikissa perheissä ei ole mahdollista että esim. isä pakotetaan kotiin ja äiti töihin.”

”Itse saisi päättää minkä verran isä ja äiti olisivat kotona, ei mitään kiintiötä.”

”Vanhempien pitää saada itse päättää perhevapaiden käytöstä. Äitien työllistymiseen voi kannustaa, mutta myös kotiäitiyden arvo pitäisi tunnustaa. Äidin oma halu olla lasten kanssa kotona pitäisi olla mahdollista myös taloudellisesti.”

Toisaalta osa toivoo isien jäävän nykyistä useammin perhevapaalle:

”Myös isän osallistuminen enemmän perhevapaisiin.”

”Molemmille vanhemmille lakisääteisesti yhtä pitkä aika vapaisiin -jos ei sitä käytä, niin ei voi mitään. Näin taattaisiin myös isän (yleensä) tutustuminen lapseensa sekä puolison työn arvostaminen itse sen koettuaan. Miehet monasti sen toteavat vain kotona ”löhöilynä”, sen vuoksi pitäisi vapaiden olla pakollisia molemmille -toinen asia tosiaan on sitten käyttäkö sitä tai ei.”

”Isien osuutta voisi lisätä perhevapaiden pitämisessä, porkkanoita mieluummin kuin keppiä. Tasaisi myös kustannuksia naisvaltaisilta aloilta miesvaltaisemmille.”

Myös alemman keskitulon perheissä toivotaan pienituloisten perheiden tapaan osa-aikaisuuden ja jaksottamisen mahdollistamista myöhempään ikävaiheeseen kuin nykyisin:

”Osa-aikainen lisäämistä, tuntimäärä voisi itse määritellä.”

”Perhe- ja vanhempainvapaan osa-aikaisuuteen, mutta niin että normaalit kuukausitulot (max 2700 e/kk) eivät vaikuttaisi tuen suuruuteen. Näin pystyisi itekin kasvattamaan lasta päiväkodin tätien sijasta, mutta työnteosta koituisi myös pientä lisäkorvausta eikä valtio söisi niitäkin muutamia euroja.”

”Vapaat voisi pitää itselle sopivimmalla tavalla ja aikataululla.”

”Olisi hyvä jos perhevapaata voisi käyttää esim. niin, että olisi vaikka alkuviikon (maanantai–keskiviikko) töissä ja loppuviikon perhevapaalla. Osa-aikainen työhän on kyllä mahdollista, mutta tämä toisi joustavuutta.”

”Osa-aikuisuutta ja joustoa jopa 4-vuoteen.”

Alemman keskituloisissa korostetaan pienituloisia useammin perheiden erilaisten tilanteiden yksilöllisempää huomiointia, esimerkiksi sairaiden lasten ja monikkoperheiden tilanne nostetaan esiin:

”Huomioidaan perheen tarpeet yksilöllisemmin. Esim. jos lapsi joutuu olemaan pidempään sairaalassa heti syntymästä, voisi isän paluuta töihin lykätä jotta hänkin saisi olla uuden perheen kanssa ja jotta arki sitten kotona lähtisi käyntiin.”

”Lapsen sairastuessa toivoisin tilapäisen hoitovapaan olevan pidempi.”

”Paljon enemmän joustavuutta perheen oman tilanteen mukaan; mahdollisuus pidempiin perhevapaisiin jos perheessä sairas/vammainen lapsi (aina ei ole mahdollista päästä omaishoitajaksi, kriteerit tiukat ja silti perheen kokonaistilanne, vanhempien tai sisarusten tilanne huomioiden voi olla kestäväton).”

”Kun perheeseen syntyy kaksoset tai kolmoset pitäisi perhettä tukea enemmän kuin nyt tehdään. Silloin pitäisi myös isän saada yhtä pitkät vapaat kuin äidin. Molempia tarvitaan kotona heti kun kaksoset syntyvät, etenkin jos on jo ennestään pieni lapsi perheessä.”

Vastauksissa nousee esiin myös usein hoitorahan tason nostaminen sekä ylipäättään köyhien lapsiperheiden asema:

”Että rahaa saisi riittävästi, jottei tarvitse sen takia mennä takaisin töihin ja lapsen liian aikaisin päiväkotiin. Myöskin rahan suuruuden tulisi pysyä samana, vaikka toista lasta ei tehtäisikään aikarajan puitteissa mahdollisimman pian. ”Kahden pikkulapsen loukku” on hajottanut liikaa perheitä. Rikkinäisen perheen vaikutus näkyy lapsessa aina, vaikka ero olisi kuinka sopuisa. Taloudelliset huolet ja pikkulapsiaika ovat varmaan yleisimmät syyt perheiden hajoamiseen.”

”Köyhiä pitää tukea paljon enemmän.”

Osassa kommentteissa korostuu näkemys, että alle 2-vuotiaan lapsen paras hoitopaikka on kotona ja perhevapaita tulisi sen johdosta pidentää, mielellään erityisesti ansiosidonnaista osuutta pidentämällä. Osa kommentoijista olisi valmis kotihoidon tuen porrastamiseen, osa taas korottaisi nykyistä kotihoidon tuen tasoa. Osa taas toivoo kaikille samaa vanhempainvapaan korvaustasoa, perheen tuloista riippumatta. Perhevapaakeskustelussa esitetään myös nykyiseen järjestelmään radikaalimpia muutoksia. Esimerkiksi eräs vastaaja ehdotti vanhempainvapaiden poistamista maahanmuuttajilta ja toinen kommentoija koko perhevapaajärjestelmän poistamista.

Ylemmässä keskituloisten ryhmässä toistuu edellisten tuloryhmien mukaisesti kaikkein eniten toive siitä, että perhe saisi itse päättää miten vanhempainvapaat jakaantuvat perheen sisällä ja myöskin milloin ne pidetään. Näihin kommentteihin liittyy usein myös kritiikkiä perhevapaiden käyttämisestä tasa-arvon edistämisen välineenä:

”Halu perhevapaan pitämiseen pitää tulla perheestä. Nyt tuntuu, että ”tilastoniilot” ajavat miehille pakkoa pitää näitä vapaita, vaikka siitä olisi perheelle pitkäaikaista haittaa. Perheen oma halu ja tahto on tärkein ja asiantuntijuus omaan tilanteeseen paras. Tilastoja voidaan tehdä, mutta tästä ei pidä tehdä tasa-arvoasiaa. Lapsen etu edellä ja sen tietää parhaiten perhe. Tärkeintä on se, että lapsen kanssa on vapaalla se, jonka poissaolo töistä aiheuttaa vähiten haittaa perheelle pidemmällä aikajaksolla. Vapaalla oleva vanhempi voi olla yhtä hyvin isä tai äiti. Muutoksen tulee siis olla sellainen, että kaikkinaisen päätösoikeus on perheellä sen suhteen kumpi vanhemmista on minkäkin aikaa perhe- tai vanhempainvapaalla. Vapaiden pituudet on mielestäni riittävät.”

”Perheelle vapaus valita kuka vapaat pitää ja milloin. Perhe tietää heille parhaan tavan, oli se yhteiskunnan mielestä tasa-arvoinen tai ei.”

”Ei kiintiöitä äidille ja isälle, kukin perhe päättäköön itse heille sopivan mallin ja tavan pitää vapaita.”

Toisaalta samanaikaisesti ylemmät keskituloiset perheet mainitsevat alempia tuloluokkia useammin kannattavansa isien kiintiöitä tai niiden kasvattamista nykyisestä. Lisäksi he mainitsevat alempia tuloluokkia useammin tarpeen tasata perhevapaajärjestelmän kustannuksia isien ja äitien työnantajien välillä:

”Isille enemmän pakollista perhevapaata. Vanhemmuuden kustannusten jakautumista miesten ja naisten työnantajille tasaisemmin, vrt Islannin malli. Siellä kaikki maksavat palkastaan pienen osan rahastoon, josta kaikkien vanhemmuuden kustannukset maksetaan tasapuolisesti. Työnantaja ei siis joudu maksumieheksi, jos työntekijä saa lapsen.”

”Isille pidempi korvamerkitty jakso, jolloin työnantajien kustannukset jakautuisivat tasaisemmin.”

”Isä voisi olla enemmän kotona.”

Usein esitetään myös toive vapaiden pidentämisestä, tätä selitetään erilaisilla tarpeilla, kuten lapsen pienellä iällä, isien kotiin houkuttelulla ja koulun aloittamisella:

”Olisi hyvä saada vanhempainvapaata pidennettyä siten, että lapsi on vuoden ikäinen sen päättyessä (tai reilun, esim. 13 kk, moni raskaus menee yliaikaiseksi). Tällöin lapsi ei ole ihan niin pieni mennessään päiväkotiin.”

”Vanhempainvapaan kesto tulisi pidentää reilusti, jotta myös isät käyttäisivät sitä. Äitien työhön palaamista tulisi myös tukea. Nuorten naisten pitäisi pystyä saamaan vakituinen työ yhtä helposti kuin nuorten miestenkin. Työnantajat pelkäävät, että nainen saatuaan vakituisen työn, on kohta jäämässä äitiyslomalle eivätkä tästä syystä uskalla palkata nuoria naisia vakituiseksi.”

”Tuettua ja joustavaa vanhempainvapaata kouluikään saakka.”

Kuten alemmissa tuloluokissa, myös ylemmät keskituloiset perheet toivovat erittäin usein mahdollisimman joustavia perhevapaita, joita olisi mahdollista jaksottaa omien tarpeiden mukaan. Usein myös mainitaan toive lyhennetystä työpäivästä ja osa-aikaisuudesta ilman tulotason romahtamista:

”Ajankohtaan voisi itse vaikuttaa. Jompikumpi vanhemmista voisi tehdä lyhyempää työpäivää, että lasten olo hoidossa ei olisi yli 7 tuntia / pv.”

”Enemmän erilaisiin tilanteisiin mukautuva malli. Esim. mahdollisuus siihen, että lapsi olisi osa-aikaisesti hoidossa vaikkapa opintojen takia ilman että tulotaso romahtaa tukien loppuessa.”

”Jos toinen puolisoista menee työhön esim. 4 pv / vk, toinen voisi olla perhevapaalla 1 pv / vk eli perhevapaan voisi pitää vaikka yhden päivän pätkissä, mikä kullekin perheelle olisi sopivaa.”

Joustavuutta toivotaan myös työelämältä:

”Perhevapaiden hyväksymistä työmarkkinoilla, parempaa ilmastoja työpaikoille, jotta molemmilla vanhemmilla olisi mahdollisuus olla tietyn ajan kokopäiväisesti kotona lapsen kanssa, vastuussa lapsesta ja sen kasvatuksesta.”

Kuten alemmissa keskituloisten perheissä myös ylemmissä keskituloisissa perheissä osa kommentaista korostaa alle 2-vuotiaan lapsen kasvatuksen kuuluvan kotiin. Tätä perusteltiin muun muassa imetyksellä ja kodin tuomalla turvalla verrattuna levottomiin päiväkoteihin. Kommenteissa myös mainitaan melko usein työn ja vanhemmuuden yhdistämisen haasteet, etenkin perheen omaa taloutta heikentävästä näkökulmasta. Mitään erityisen poikkeavia tai radikaaleja muutoksia ei pääsääntöisesti ehdoteta, poikkeuksena kuitenkin yksi vastaaja, joka kieltäisi vanhempainvapaat sateenkaariperheiltä.

Suuritulosten perheiden vastauksissa korostuu eniten työelämän näkökulmat:

”Lisää joustoa työnantajien puolelta.”

”Joustavat työajat ja parempi hoitoraha.”

”Minusta olisi kohtuullista, että vapaita voisi pitää työllisyystilanteen mukaan. Itse en voinut pitää kuin äitiysloman, koska olin tuntiopettaja. Minulla ei ollut oikeutta palkalliseen äitiyslomaan, joten menin töihin, kun lapsi oli 2.5kk ja lukukausi alkoi. Kesken lukukauden ei opettaja juuri työllisty kuin pätkiin ja olin perheessämme se parempituloinen, jonka palkka oli toimeentulon vuoksi välttämätön.”

”Joustavia työssäolomahdollisuuksia, enemmän aikaa olla lapsen kanssa kotona.”

”Siten, että vanhemman valinnanvapautta lisätään omien henkilökohtaisten tarpeiden mukaan. Yrittäjänä ei ollut mahdollista normaaleihin äitiyslomiin, joten yhteiskunnan tulisikin ottaa huomioon poikkeavat työajat ja lomat, antaa yksilöllisenpää tukea.”

Sen lisäksi, kuten alemmissa tuloluokissa, myös suurituloiset kannattavat osa-aikaisuutta:

”Mahdollisuutta tehdä lyhyempää työviikkoa tai -päivää myös lapsen 3. ikävuoden jälkeen. Lapsiperhearki on rankkaa ja jokaisella tarve kevyempään kauteen vaihtelee oman tilanteen ja lapsen vaiheiden mukaan. Itsellä jaksaminen on ollut kovimmalla koetuksella lapsen jo täytettyä 3. vuotta, jolloin mitään mahdollisuutta arjen keventämiseen ei enää ollut.”

”Jonkinlaista mahdollisuutta limittää vapaata työn kanssa, muttei saattaa työntajaa pinteeseen tai omaa taloutta kaaokseen.”

”Lapsi 50% päiväkodissa, kun opiskelen. Ja 50% hoidan lasta kotona. En saa mitään tukea. Jos olin 50% töissä ja 50% kotona saisin osittaista kodinhoidontukea.”

”Pidempi pitoaika, osa-aikamahdollisuus.”

Myös vapaiden jaksottamista kannatetaan usein ja alempia tuloluokkia useammin korostetaan nimenomaan vanhempien välistä vapaiden jakautumisen merkitystä sekä toivotaan isejä kotiin:

”Siirrot puolisoiden välillä joustavampia, kun omani oli pieni, omaa työtäni olisin välillä voinut tehdä joustavasti, mutta kokki-mieheni työkiireet eivät muodostuneet edellytyksissä kahden viikon jaksoissa, eikä tilauksia tiedetty niin paljon etukäteen. Niinpä olin koko ajan äitinä vanhempainvapaalla, vaikka toisin toivottiin.”

”Etuuspäivien lukumäärä pidettäisiin samana kuin nyt, mutta niitä voisi pitää tipoittain (osa viikosta töissä, osa kotona). Näin tuen saannin kalenteriaika pitenisi, mutta se olisi yhteiskunnalle kustannusneutraali.”

”Tuloerot saattavat olla suuret vanhempien välillä. Monesti isät menevät töihin koska ovat parempipalkkaisia. Perheet haluaisivat että isäkin voisi jäädä kotiin lapsen kanssa mutta se on taloudellisesti heille mahdotonta.”

”Vapaiden jakautuminen tasa-arvoisemmin äitien ja isien välillä! Osa-aikatyön ja vanhemmuuden joustava yhdistäminen.”

Usein toivotaan myös sitä, että perheet itse saisivat päättää, miten ja milloin vapaat pidetään perheen kesken. Ruotsin malli ² mainitaan muutamaan otteeseen hyvänä ja joustavana vaihtoehtona. Adoptioperheiden ja opiskelevien perheiden tilanteeseen toivotaan myös lisäjoustavuutta. Suurituloisissa perheissä ei tehdä nykyjärjestelmään nähden radikaaleja ehdotuksia, poikkeuksena yksi henkilö, joka toivoo ettei yhteiskunta tukisi verovaroin tai verohelpotuksin ihmisten lisääntymistä ollenkaan.

² Ruotsissa vanhempainvapaa kestää noin 1,5 vuotta. Isille ja äideille on molemmille kiintiöity 90 päivää. Ruotsissa ei ole kotihoidontukea. Vanhemmat voivat olla yhtä aikaa vapaalla enimmillään 30 päivää. Vanhempainpäivärahaa voi nostaa osissa ja tehdä samalla osa-aikatyötä. (Kauppalehti 2017 ; EU 2019.)

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin *miten suomalaiset köyhyysrajan ala- tai yläpuolella elävät perheet suhtautuvat perhevapaajärjestelmään ja Sipilän hallituksen perhepolitiikkaan*, kolmen eri osakokonaisuuden kautta. Ensin tarkasteltiin lapsiköyhyyden ja perhevapaisiin liittyvien näkemysten riippuvuussuhteita kuvailevin analyysin. Ristiintaulukoinneissa jokaisessa väittämässä oli havaittavissa riippuvuussuhteita, mutta tuloluokkien väliset erot perhevapaita koskevissa mielipiteissä olivat selkeimmin havaittavissa vanhempain- ja hoitovapaan kestoa koskevissa väittämässä. Kummastakin väittämästä tehtiin omat multinominaaliset logistiset regressioanalyysit.

Erot vanhempainvapaan kestoa koskevissa mielipiteissä näyttäytyivät pieni- ja suurituloisten välillä: verrattuna pienituloisiin, suurituloiset pitivät lähes kolme kertaa todennäköisemmin vanhempainvapaan kestoa sopivana kuin kannattivat sen pidentämistä. Miehet myös kannattivat naisia todennäköisemmin nykymallia, lyhentämistä tai poistamista pidentämisen sijasta. Muut kontrollimuuttajat, eli ikä, maakunta tai alaikäisten lasten lukumäärä, eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Tulokset ovat samansuuntaisia Salmen ja Närven (2017) tutkimuksen kanssa: suurituloisen äiti tai isä kannattaa pienituloista äitiä tai isää todennäköisemmin vanhempainvapaan nykymallia kuin sen pidentämistä.

Erot saattavat liittyä tuen tarpeellisuuteen. Suurituloisessa perheessä ei välttämättä tarvitse elää kädestä suuhun –periaatteella, vaikka toinen vanhemmista jäisi kotiin hoitamaan lasta. Sen sijaan lapsiköyhyydestä kärsivässä perheessä tulot ovat hyvin niukat jo alun perin ja taloudellinen tilanne heikentyy merkittävästi, kun toinen vanhemmista jää kotiin hoitamaan lasta. Hankalaa on myös se, jos kummatkin vanhemmista ovat työttömiä perhevapaiden aikaan. Erityisen haastava tilanne on niukkuudessa eläville yksinhuoltajaperheille, heille perhevapaan pidentäminen voisi olla kaikkein tarpeellisinta. Tässä tutkimuksessa aineisto ei mahdollistanut erottelemaan riittävän tarkasti eri perhemuotoja, joten jatkossa olisi syytä tutkia yksityiskohtaisemmin lapsiköyhyyden takana olevia perhetilanteita ja niiden vaikutusta perhepoliittisiin mielipiteisiin.

Eroja eri tuloluokkien välillä saattaa selittää myös työmarkkina-asema. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet (Närvi & Salmi 2017) työttömyyden kytkeytyvän usein matalampaan koulutustasoon ja korkea työllistymisasteen olevan puolestaan tyypillistä korkeasti koulutetuilla. Alhainen koulutus liittyy usein pienempiin tuloihin ja korkeakoulutus suurempiin tuloihin. Lapsiköyhän perheen äiti on

siis suurituloisen perheen äitiä todennäköisemmin työtön tai matalammin koulutettu ja suurituloisella äidillä on pienituloista äitiä todennäköisemmin työpaikka johon palata vanhempainvapaalta.

Miesten ja naisten väliset sukupuolierot herättivät jatkokysymyksen, minkä takia miehet kannattavat enemmän nykymallia, lyhentämistä tai poistamista kuin pidentämistä? Miehet käyttävät perhevapaita selvästi naisia vähemmän ja tämä saattaa osaltaan selittää tuloksia: mies joka ei käytä perhevapaita, ei välttämättä koe perhevapaaudistuksen koskettavan itseään. Aiemmissa tutkimuksissa on nimittäin käynyt ilmi, että osa miehistä ei pidä isyysvapaita tarpeellisena (Lammi-Taskula ym. 2017). Lisäksi ne miehet, jotka pitävät isyyskuukauden, palaavat silti selvästi naisia nopeammin työelämään. He eivät välttämättä koe tarpeelliseksi pidentää nykymallia sen johdosta. Toisaalta emme voi tietää mitkä tekijät ovat työhön paluun taustalla: oma tahto, sosiaalinen tai taloudellinen paine. Tässä olisi jälleen aiheutta jatkotutkimukselle.

Samansuuntaisia tuloksia eroavaisuuksista pieni- ja suurituloisten välillä saatiin myös hoitovapaan kestoja koskevissa mielipiteissä. Suurituloisen oli verrattuna pienituloiseen noin kaksi kertaa todennäköisempää kannattaa nykymallia pidentämisen sijasta. Myös alaikäisten lasten lukumäärällä oli vaikutusta: sekä perheet, joilla ei ollut alaikäisiä lapsia, että 1–2 lapsen perheet verrattuna kolmen tai useamman lapsen perheisiin kannattivat todennäköisemmin nykymallia kuin sen pidentämistä. Lisäksi Uudellamaalla asuvan perheen verrattuna itä- tai pohjoissuomalaiseen perheeseen on todennäköisempää kannattaa hoitovapaan lyhentämistä tai poistamista kuin sen pidentämistä.

Erot tuloluokkien välillä liittyivät siihen, että pienituloiset käyttävät suurituloisia pidempään hoitovapaata (Närvi & Salmi 2017). Aiemmissa tutkimuksissa havaittu (Närvi 2017) äitien pienituloisuuden yhteys pitkiin hoitovapaisiin, saattaa siis osaltaan selittää tätä tulosta. Suurituloisen perheessä käytetään nyt jo vähemmän oikeutta perhevapaaseen, joten tarvetta sen pidentämiselle ei arvatenkaan siitä syystä koeta.

Alaikäisten lasten lukumäärän yhteyttä hoitovapaan pidennykseen on helppo ymmärtää, jos ottaa huomioon aiemmat havainnot siitä, että usean lapsen perheissä ollaan muita perheitä todennäköisemmin hoitovapaalla ja usein myös pidempään. Aina uuden lapsen syntyessä kotihoito jatkuu. Lisäksi lasten lukumäärä on suoraan yhteydessä kotitalouden menoihin: mitä enemmän lapsia, sitä enemmän tarvitaan rahaa arjen pyörittämiseen. Niissä perheissä joissa on yhdestä kahteen lasta, ei välttämättä koeta samanlaista tarvetta jatkaa hoitovapaata kuin suuremmissa perheissä. Puolestaan ne

perheet, joiden lapset eivät ole enää alaikäisiä, eivät enää käytä tukia ja näin ollen eivät välttämättä koe tarvetta muuttaa järjestelmää hoitovapaata pidentämällä.

Uudenmaalaisten suhtautumista verrattuna itä- ja pohjoissuomalaisiin saattaa selittää jo tutkielmassa aiemmin mainitut alueelliset erot kotihoidon tuen käytössä. Lisäksi tilanteeseen voivat myös vaikuttaa työllisyystilanteet: työttömyys on luultavasti suurempi uhka pienemmissä Itä- ja Pohjois-Suomen kunnissa kuin Uudellamaalla. Työttömällä ei ole työpaikkaa, johon palata ja toisaalta Pohjois- ja Itä-Suomen pienemmissä kunnissa ei ylipäätään ole työnantajia yhtä paljon kuin tiheästi asutussa Uudellamaalla. Näin ollen kotihoidontuki tuo taloudellista turvaa epävarmaan työllisyystilanteeseen ja voi siksi olla houkuttelevampi vaihtoehto kuin työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuminen TE-toimistoon. Erityisesti työttömien aktiivimallin tulon myötä, joka tapahtui juuri kyselyn aineiston keruun aikaan tammikuussa 2018. Lisäksi päivähoiton saatavuus voi olla heikompaa pienemmissä kunnissa; matkaa päiväkotiin voi kertyä huomasti enemmän kuin Uudellamaalla.

Toisaalta on erityisen tärkeää ottaa huomioon, että tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu vanhemmuuteen ja lapsien kasvattamiseen liittyviä arvoja, jotka varmasti kytkeytyvät myös näkemyksiin perhevapaajärjestelmästä. Moni vanhempi tuloista riippumatta kokee tärkeäksi, että saa viettää aikaa lapsensa kanssa ja kokee kotihoidon tärkeäksi lapsen kasvun tueksi. Monia saattaa myös epäilyttää varhaiskasvatuksen laatu, kuten ylisuuret ryhmäkoot ja saavutettavuus, eli kuinka kaukana päiväkotij sijaitsee kotoa tai potentiaalisesta työpaikasta. Luultavasti vanhempi, jolle kotihoito on tärkeä arvo, on myös pidempään perhevapailla ja siten kannattaa vapaiden pidentämistä. Samaan aikaan se vanhempi, jonka mielestä varhaiskasvatus on yhtä hyvä vaihtoehto ja oma työ on tärkeä osa elämää, saattaa palata aikaisemmin töihin ja siten ei koe tarvetta vapaiden pidentämiselle.

Avoimet vastaukset heijastelivat näitä vanhemmuuteen liittyviä arvoja. Kaikissa tuloluokissa korostettiin perheen omaa päätäntävaltaa perhevapaita koskien. Moni korosti sitä, että vanhemmat itse tietävät, mikä on parasta omalle lapselle. Tämän vuoksi useat vanhemmat eivät kannattaneet sukupuolikiintiöitä perhevapaisiin. Samaan aikaan tuloluokasta riippumatta merkittävä osuus vanhemmista kannatti kiintiöitä, koska kokivat niiden edistävän tasa-arvoa ja toisaalta palvelevan myös lapsen etua ja oikeuksia, unohtamatta isien etua. Osa koki isyysvapaalle jäämisen hankalaksi, sillä työpaikkojen sosiaalisen kulttuurin ei aina koettu tukevan tätä.

Tulotasosta riippumatta todella moni ehdotti vapaiden vapaampaa jaksotusta siten, että perhe saisi itse päättää milloin vapaat pidetään ja kuinka pitkissä jaksoissa sekä kuka ne pitää. Tämä toive heijastelee

ihmisten moninaisia elämäntilanteita, joihin nykyinen perhevapaajärjestelmä ei pysty kovin hyvin vastaamaan ollessaan kovin joustamaton. Suurituloisten kehittämistoimenpide-ehdotukset liittyivät muita useammin työelämänäkökulmaan, kuten toiveeseen työnantajien joustavuuden lisäämisestä ja yrittäjien erityisaseman huomioimista. Työelämänäkökulman painottuminen on sinällään hyvin ymmärrettävää, koska suurituloiset palaavat todennäköisesti nopeammin työelämään kuin pienituloiset äidit, koska ovat pienituloisia useammin korkeakoulutettuja ja heillä on useammin työpaikka, johon palata.

Analyysien perusteella lapsiköyhillä ja suurituloisilla perheillä on erilaisia mielipiteitä siitä, miten perhevapaita tulisi kehittää. Se herättää kysymyksen kenen toiveiden perusteella vapaita lähdetään kehittämään? Perhevapaiden taloudellinen merkitys korostuu nimenomaan lapsiköyhissä perheissä, joten tukien leikkaaminen iskee kovimmin heihin. Toisaalta kaikilla lapsiperheillä tuloista riippumatta oli myös yhteinen toive siitä, että perheet saisivat itse mahdollisimman joustavasti päättää a) kuka vapaat pitää, b) milloin vapaat pidetään ja c) kuinka pitkissä jaksoissa vapaat pidetään. Toisiko joustavuuden lisääminen kaivattua muutosta perhevapaisiin? Esimerkiksi Ruotsin mallia on keuhuttu sen joustavuudesta, kannattaisiko meidän ottaa mallia länsinaapuristamme?

Tutkielman toisessa osiossa tarkasteltiin perheiden mielipidettä Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumisesta. Kuvailevissa analyyseissa korostui lapsiköyhyydessä elävien perheiden kriittisyys hallituksen perhepolitiikkaa kohtaan. Tarkemmin multinominaalisessa logistisessa regressioanalyysissä kävi ilmi erot pienituloisten, ylempien keskituloisten ja suurituloisten välillä suhtautumisessa valtiovallan tuen riittävyteen. Suurituloisen viisi kertaa todennäköisemmin ja ylempi keskituloisen kaksi kertaa todennäköisemmin kuin pienituloisen oli sitä mieltä, että valtiovalta tukee perheitä riittävästi kuin, että tuki on riittämätön. Myös miehet naisia ja pääkaupunkiseutulaiset itä- ja pohjoissuomalaisia todennäköisemmin olivat sitä mieltä, että valtiovalta tukee perheitä riittävästi kuin, että tuki ei olisi riittävää.

Suurituloisten, ylempien keskituloisten ja pienituloisten erilainen kokemus Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumisesta voi liittyä useaan eri tekijään. Yksi selittävä tekijä voi liittyä tuen tarpeeseen, lapsiköyhyydessä elävä perhe luultavasti tarvitsee enemmän valtion tukea arkeensa, esimerkiksi perhevapaiden kautta. Toinen tekijä voi liittyä politiikkaan, Sipilän harjoittamaa politiikkaa on tulkittu perinteistä keskustaa oikeistolaisemmaksi. Perinteisesti suuremmat tulot ovat kytkeytyneet myös oikeistolaisempiin poliittisiin arvoihin ja mielipiteisiin. Oikeistolaisessa politiikassa kannatetaan

vasemmistolaista politiikkaa useammin palveluiden ulkoistamista markkinoille valtiolta. Näin ollen suurituloiset mahdollisesti voivat kokea valtiontuen ennemmin riittäväksi kuin riittämättömäksi.

Tämä liittyy myös yleisemmällä tasolla siihen, miten kattavia tukijärjestelmiä ihminen kokee valtiovallan velvollisuudeksi ylläpitää. Toiset kannattavat niin sanottua yövärtijavaltiota, jossa valtion velvollisuudet on rajattu minimiin, kun taas perinteisessä pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa valtio tarjoaa mittavasti erilaisia palveluita ja tukia. Jatkossa olisi hyvä lisätä tarkasteluun myös vastaajan poliittinen kanta, koska se mitä luultavammin vaikuttaa siihen, kuinka onnistuneeksi ihminen arvioi kunkin kyseessä olevan hallituksen politiikan.

Miesten ja naisten välisiä eroja saattaa myös selittää erot tarpeissa: lapsiperheiden miehet ovat naisia useammin töissä ja eivät tarvitse samalla tavalla valtiolta erilaisia tulonsiirtoja kuin kotona olevat äidit. Näitä eroja olisi myös hyvä tarkemmin selvittää, onko lapsiperheiden miehillä erilaisia odotuksia valtiota kohtaan kuin naisilla ja mikä näitä eroja selittää. Alueelliset erot puolestaan voivat liittyä elinkeinopoliittisiin rakenteisiin: pääkaupunkiseudulla on huomattavasti enemmän töitä tarjolla työttömille ja mahdollisuuksia vaihtaa töitä kuin mitä Itä – ja Pohjois-Suomen pienissä kunnissa on.

Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikan onnistumista koskevien analyysien tulkinnassa pitää kuitenkin olla kriittinen: vain kaksi vastausvaihtoehtoa kärjistää, esimerkiksi Likert-asteikolla olisi saatu yksityiskohtaisempaa ja hienojakoisempaa kuvaa mielipiteistä. Lisäksi olisi ollut avuksi, jos valtiovallan tuki olisi käsitteenä avattu kysymyksen yhteydessä: mitä tukia valtiolla on perheille, kuinka laajasti perheiden tuki tulkitaan. Kapeasti ymmärrettyinä joku voi ajatella vain perhevapaita, unohtaen esimerkiksi työllisyys- tasa-arvo- ja asuntopolitiikan vaikutukset omaan elämään. Lisäksi on riski, että vastaajat eivät suoranaisesti arvioineet juuri Juha Sipilän hallitusta vaan saattoivat ymmärtää valtiovallan erillisenä instituutiona, eikä niinkään juuri Sipilän hallituksena. Kysymyksen muotoilu muotoon ”*Hallitus on tukenut riittävästi perheitä*”, olisi ollut vielä luotettavampi.

Perhepolitiikka on monimutkainen käsite, joten valtiovallan tosiasiallisen tuen määrittely on haasteellista ja se varmasti vaikuttaa myös ihmisten vastauksiin. Tässä yhteydessä on hyvä tuoda esiin, että niin perhevapaita käsittelevissä väittämissä kuin perhepolitiikan onnistumista käsittelevissä vastauksissa oli paljon vastaajia, jotka eivät osanneet sanoa mielipidettä suuntaan taikka toiseen, vaikka asiat olivat heidän elämäntilanteessaan ajankohtaisia. Erityisesti pienituloiset vastasivat muita useammin etteivät osaa sanoa. Kaikilla ei siis ole kovin selkeää kuvaa siitä, mitä mieltä ylipäätään on nykyisestä perhevapaaajärjestelmästä sekä Juha Sipilän hallituksen perhepolitiikasta. Juha Sipilän

hallituksen perhepolitiikan onnistuminen riippuu siitä, keneltä sitä kysyy, pienituloiselta vai suurituloiselta. Jatkossa olisi tarpeen tehdä myös ajallista vertailua, aiemmat tutkimukset (Lainiala 2014; Kontula 2018) ovat antaneet viitteitä siitä, että kritiikki hallitusta kohtaan pysyy, vaikka vallanpitäjät ja heidän väliset valtasuhteet vaihtuvat. Tämä tutkielma siis jättää vielä avoimeksi sen kysymyksen, suhtautuuko lapsiperheet suopeammin tai tiukemmin Sipilän hallitukseen verrattuna aiempiin hallituksiin.

Näiden johtopäätöksien kirjoittamisen aikaan Antti Rinteen hallitus on kaavaillut perhevapaaudistusta, jossa äideillä ja isillä on yhtä paljon kiintiöityjä osuuksia ja isille kiintiöityjä ansiosidonnaisia vapaita pidennetään lyhentämällä äitien osuuksia. Toisin sanoen perhevapaiden kokonaiskesto kasvaisi. Tällöin puhutaan niin sanotusta 5+5+6 –mallista. Toteutuessaan tämä malli näyttäytyy mielenkiintoisena kompromissina, jos sitä vertailee puolueiden Sipilän hallituksen aikaisiin uudistusehdotuksiin. Suurimmat hallituspuolueet eivät Sipilän hallituksen aikaan esittäneet suuria muutoksia isien kiintiöihin (SDP 3kk ja Keskusta yli 2,2kk) ja näyttää siltä, että pienemmät hallituspuolueet ovat mahdollisesti saamassa tahtonsa läpi isien kiintiöiden kasvattamisessa (ehdotukset Sipilän hallituksen aikaan: Vihreät 5kk, Vasemmistoliitto 6kk ja RKP 6kk).

Toisaalta yksikään puolue ei silloin kärkkäästi vaatinut perhevapaiden kokonaiskeston pidentämistä ja SAK sekä EK kannattivat jopa niiden lyhentämistä. Pidennys näyttää tässä valossa vastanneen etenkin Keskustan toiveeseen siitä, ettei isien osuus leikkaa äitien osuutta. Pidentyminen ei siis ole välttämättä ollut varsinainen tavoite, vaan kompromissin sivutuotos. Toteutuessaan 5+5+6 –malli vastanee erityisesti niiden perheiden toiveisiin, jotka toivoivat vapaiden pidennystä ja isien osuuksien lisäämistä. Suurin tarve, eli joustavuuden lisääminen jää vielä toistaiseksi mysteeriksi. Aika näyttää, voivatko vanhemmat jatkossa jaksottaa vapaansa joustavammin ja helpotetaanko osa-aikatyön tekemistä siten, että perheiden ei tarvitse pelätä tukien leikkaantuvan työn myötä. Jokainen perhe on ainutlaatuinen kokonaisuus erilaisia arvoja ja asenteita sekä elämäntilanteita; tehokkain keino taata kaikille toimiva perhevapaamalli on lisätä malliin joustavuutta ja yksilöllisten tilanteiden ymmärrystä.

Jos ehdotettu perhevapaaudistus syntyy, se aiheuttaa varmasti niin vastarintaa kuin kannatusta erilaisten perheiden kesken. Perhevapailla on monenlaisia vaikutuksia ja sen uudistamista voidaan ajaa erilaisin agendoin. Toiset tahtovat sen toteuttavan tasa-arvoa, toiset haluavat sen mahdollistavan lapsen kotona hoitamisen mahdollisimman pitkään ja jotkut kokevat sen itselleen merkityksettömänä. Erilaisia motiiveja on lukemattomasti. Tulevaisuudessa selviää mahdollisen uudistuksen todelliset vaikutukset työelämään, perheiden hyvinvointiin ja lapsikäyhyiden määrään Suomessa. Myös silloin näemme kuka

kokee uudistuksen palvelleen omaa arkeaan, kuka olisi halunnut säilyttää nykyisen järjestelmän ja kuka puolestaan kokee uudistuksen riittämättömäksi.

Jatkossa olisi myös syytä tutkia mahdollisen uudistuksen jälkeen, onko perhevapaiden kehittämisellä mitään vaikutusta laskevaan syntyvyyteen, eli vaikuttavatko muutokset järjestelmässä lapsentekopäätökseen vai vaikuttavatko muut yksilöllisesti tekijät merkittävästi enemmän päätöksentekoon. Onnistunut perhepolitiikka kannustaa perustamaan perheen ja tukee perhettä pitkään lasten kasvattamisessa aikuiseksi. Perhevapaaudistus näyttää meille välähdyksen siitä, kenen ehdoilla suomalaista perhepolitiikkaa tehdään ja keitä varten.

LÄHTEET

- Auvinen, Riitta (1971). Tämän päivän sosiaalipolitiikkaa. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Billingsley, Sunnee & Tommy Ferrarini (2014). Family policy and fertility intentions in 21 european countries. *Journal of Marriage and Family*, 76 (2), 428–445.
- Cherlin, Andrew J. (2019), Family Policy Today. *Journal of Family & Theory Review*. 1–5.
- European Council (2019). Sweden - Parental benefits and benefits related to childbirth. Saatavissa <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1130&langId=en&intPageId=4808>, luettu 10.10.2019.
- Eurostat. At-risk-of poverty rate by detailed age group - EU-SILC survey (tessi120). Saatavissa <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/main-tables>, luettu 1.1.2019.
- Forma, Pauli, Kallio, Johanna, Pirttilä, Jukka ja Roope Uusitalo (2007). Kuinka hyvinvointivaltio pelastetaan? Tutkimus kansalaisten sosiaaliturvaa koskevista mielipiteistä ja valinnoista. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 89. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Haataja, Anita (2016). ”Pieniä ja suuria reformeja pienten lasten perheille suunnatuissa perhevapaissa ja –etuuksissa”. Teoksessa Haataja, Airio, Saarikallio-Torp & Valaste (toim.), *Laulu 573 566 perheestä – Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. 36–79. Helsinki: Kela.
- Haataja, Anita, Airio, Ilpo, Saarikallio-Torp, Miia & Maria Valaste (2016). ”Lapsiperheet 2000-luvulla”. Teoksessa Haataja, Airio, Saarikallio-Torp & Valaste (toim.), *Laulu 573 566 perheestä – Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. 8–26. Helsinki: Kela.
- Hallituksen esitys HE 151/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta.
- Hallituksen esitys HE 113/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta.
- Helsingin sanomat (2019). Niukka elämä lyö maahan. Julkaistu 6.1.2019. Saatavissa <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005954997.html>, luettu 6.1.2019.
- Hiilamo, Heikki (2006). Akantappolaista isäkiintiöön. Perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.
- Honkanen, Pertti (2016). ”Työttömyys ja tulonsiirrot pienten lasten vanhemmilla”. Teoksessa Haataja, Airio, Saarikallio-Torp & Valaste (toim.), *Laulu 573 566 perheestä – Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. 182–196. Helsinki: Kela.
- Iltalehti (2017). Kiky leikkasi lomarahat - IL:n lukijat vaikutuksista: Lapsiperheiden lomamatkat peruuntuivat. Saatavissa <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/201707182200272728>, luettu 29.4.2019.
- Iltasanomat (2017). Sininen tulevaisuus haluaa jatkaa solidaarisuusveroa ja palauttaa romutuspalkkion, uutinen. Julkaistu 21.8.2018. Saatavissa <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005334725.html>, luettu 27.1.2019.

- Kangas, Olli (1997). ”Self-interest and the common good: The impact of norms, selfishness and context in social policy opinions”. *The Journal of Socio-Economics*, 26:5, 475–494.
- Karvonen, Sakari, Mäntylä, Erika & Minna Salmi (2016). Lapsiköyhyys 2010-luvulla. 30/2016. Työpaperi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kauppalehti (2017). Äitiys- ja perhevapaat ovat useimmissa maissa selvästi niukemmat kuin Suomessa. Saatavissa <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/aitiys-ja-perhevapaat-ovat-useimmissa-maissa-selvasti-niukemmat-kuin-suomessa/f6147f2c-1d09-3121-83e3-c9ac14b3fd1e>, luettu 10.10.2019.
- Kela (2018). Kotihoidon tuen käyttö vaihtelee kunnittain – valtaosa perheistä käyttää tukea jonkin aikaa. Tutkimusblogi. Julkaistu 23.2.2018. Saatavissa <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/4442>, luettu 30.8.2019.
- Kela (2019). Lapsiperheet. Saatavissa <https://www.kela.fi/lapsiperheet>, luettu 28.1.2019.
- Keskusta (2016). Keskustan perhepaketti. Keskustan tavoitteet perhevapaajärjestelmän uudistamiseksi. Saatavissa <https://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=4f7b79ae-2cb1-49e1-bb91-5d7670f6951b>, luettu 28.1.2019.
- Kokoomus (2017). Perheet ja työelämä. Saatavissa <https://www.kokoomus.fi/kokoomus-julkaisi-perheet-ja-tyoelama-asiakirjan/>, luettu 28.2.2019
- Kokoomus (2018). Maailman paras maa lapsille ja perheille. Saatavissa <https://www.kokoomus.fi/suomesta-maailman-paras-maa-lapsille-ja-perheille/>, luettu 28.2.2019.
- Kontula, Osmo (2018). 2020-luvun perhepolitiikkaa – perhebarometri 2018. Väestötutkimuslaitos. Katsauksia E52/2018. Helsinki: Väestöliitto ry.
- Kristillisdemokraatit (2017). Kristillisdemokraattien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelma. Saatavissa https://www.kd.fi/files/2017/11/Tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuusohjelma_2017.pdf, luettu 28.2.2019.
- Lainiala, Lassi (2014). Perhepolitiikka kriisin aikana. Perhebarometri 2014. Väestötutkimuslaitos. Katsauksia E 48/2014. Helsinki: Väestöliitto ry.
- Lammi-Taskula, Johanna, Salmi, Minna & Johanna Närvi (2017). ”Isien perhevapaat”. Teoksessa Salmi & Närvi (toim.), *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Raportti 4/2017. 105–134. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (2019). Lapsiperheiden köyhyys - tilastoja, tutkimuksia ja tarvittavia tekoja. Saatavissa <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2019/04/Lapsiperheiden-k%C3%B6yhyys-%E2%80%93tilastoja-tutkimuksia-ja-tarvittavia-tekoja-kev%C3%A4t-2019.pdf>, luettu 29.4.2019.
- Naisjärjestöjen Keskusliitto (2017). Perhevapaat uudistettava riittävin resurssein. Saatavissa: <http://www.naisjarjestot.fi/ajankohtaista-941219086/?newsid=444&newstitle=Perhevapaat+uudistettava+riitt%C3%A4vin+resurssein>, luettu 12.2.2019.
- Nummenmaa, Lauri (2009). ”Logistinen regressio”. Teoksessa *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. 330–343. Helsinki: Tammi.

Närvi, Johanna (2017). ”Äitien perhevapaat ja osallistuminen työelämään”. Teoksessa Salmi & Närvi (toim.), *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Raportti 4/2017. 64–104. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Närvi, Johanna & Minna Salmi (2017). ”Pienten lasten vanhempien työmarkkina-asema, työn epävarmuus ja toimeentulo”. Teoksessa Salmi & Närvi (toim.), *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Raportti 4/2017. 36–63. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Oksala, Ilkka (2017). EK:n malli perhevapaiden uudistamiseksi. Julkaistu 28.2.2017. Saatavissa: https://ek.fi/wp-content/uploads/Perhevapaat-EK-malli-28.2.2017_visu2.pdf, luettu 12.2.2019.

Perussuomalaiset (2017). Perussuomalainen perhepolitiikka. Suuntaviivoja ja uusia avauksia. Saatavissa https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2017/08/Perussuomalainen-perhepolitiikka-suuntaviivoja-ja-uuksia-avauksia_pdf.pdf, luettu 28.1.2019.

RKP (2016). Tarjoamme kaikille paremman vaihtoehdon. Saatavissa <https://sfp.fi/fi/artikkelit/tarjoamme-kaikille-paremmen-vaihtoehdon/>, luettu 28.1.2019.

SAK (2016). Perhepalikat uusiksi. Saatavissa: <https://www.sak.fi/aineistot/julkaisut/perhepalikat-uusiksi-esitys>, 12.2.2019.

Salin, Milla, Hakovirta, Mia & Minna Ylikännö (2016). ”Suhtautuminen ansaitsija-hoivaajamalleihin kuudessa Euroopan maassa”. Teoksessa Haataja, Airio, Saarikallio-Torp & Valaste (toim.), *Laulu 573 566 perheestä – Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. 200–225. Helsinki: Kela.

Salmi, Minna & Johanna Lammi-Taskulta (2010). 6+6+6 -malli vanhempainvapaan uudistamiseksi. Päätösten tueksi. 1/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79834/2f6cd5ed-58a1-490b-b365-937caa90fb1b.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 12.2.2019.

Salmi, Minna & Johanna Närvi (2017). ”Pienten lasten vanhempien mielipiteet perhevapaiden kehittämisestä vuonna 2013”. Teoksessa Salmi & Närvi (toim.), *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Raportti 4/2017. 213–228. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Salmi, Minna, Närvi, Johanna, Lammi-Taskula, Johanna & Erika Mäntylä (2017). ”Osa-aikaisten perhevapaiden ja osa-aikatyön käyttö, mahdollisuudet ja esteet”. Teoksessa Salmi & Närvi (toim.), *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Raportti 4/2017. 186–212. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

SDP (2017). Vapaammat perhevapaat. Saatavissa <https://drive.google.com/file/d/0BxBp0W-Fr0AWdGVMT1hTXzJkU1k/view>, luettu 29.1.2019.

SDP (2019). Hallitustunnustelija Antti Rinteen kysymykset eduskuntaryhmille 26.4.2019. Saatavissa <https://sdp.fi/fi/blog/hallitustunnustelija-antti-rinteen-kysymykset-eduskuntaryhmille-26-4-2019/>, luettu 26.4.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). Lapsi- ja perhepolitiikka Suomessa. Esitteitä 9/2013. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69914/URN_ISBN_978-952-00-3374-3.pdf, luettu 29.1.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2019a): Lapset, nuoret ja perheet. Saatavissa <https://stm.fi/lapset-nuoret-perheet>, luettu 18.1.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2019b): Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Hanke-suunnitelma. Saatavissa https://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hanke-suunnitelma_Lapsi-ja+perhepalveluiden+muutosohjelma.pdf/901bb807-89df-4efc-9ef6-257064f84ac0, luettu 26.4.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2019c). LAPE-kärkihankkeen arviointi. Saatavissa https://stm.fi/documents/1271139/4067344/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_policy+brief.pdf/1fcc014b-49c2-316b-a2bb-7f3d21da7e65/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_policy+brief.pdf.pdf, luettu 26.4.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019). Rokotukset ovat lapsen oikeus. Saatavissa <https://blogi.thl.fi/rokokukset-ovat-lapsen-oikeus/>, luettu 21.1.2019.

Thévenon, Olivier (2011). Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis. *Population and Development Review*, 37: 57–87.

Tilastokeskus (2015). Suurituloisimman prosentin osuus tuloista oli huipussaan jo vuonna 2000. Saatavissa <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2015/suurituloisimman-prosentin-osuus-tuloista-oli-huipussaan-jo-vuonna-2000/>, luettu 24.5.2019.

Tilastokeskus (2016). Tulonjakotilasto 2016. Asunnon hallintasuhde: vuokra-asunnot yleistyneet. Saatavissa https://www.stat.fi/til/tjt/2016/03/tjt_2016_03_2018-03-28_kat_001_fi.html, luettu 5.2.2019.

Tilastokeskus (2017a). Perheet. Vuosikatsaus 2017. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus (2017b). Syntyneet 2017. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/synt/2017/02/synt_2017_02_2018-12-04_fi.pdf, luettu 15.1.2019.

Valaste, Maria (2016). ”Kotihoidon tuki vai päivähoito?”. Teoksessa Haataja, Airio, Saarikallio-Torp & Valaste (toim.), *Laulu 573 566 perheestä – Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. 136–158. Helsinki: Kela.

Valli Raine (2018). ”Aineistonkeruu kyselylomakkeella”. Teoksessa Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. 92–116. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valli, Raine & Päivi Perkkilä (2018). ”Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa”. Teoksessa Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. 117–128. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vasemmistoliitto (2016). Vasemmistoliitto esittää tasa-arvoa työelämään 6+6+6-vanhempainvapaamallin avulla. Saatavissa <https://www.vasemmisto.fi/kannanotot/vasemmistoliitto-esittaa-tasa-arvoa-tyoelamaan-666-vanhempainvapaamallin-avulla/>, luettu 28.1.2019.

Vastamäki, Jaana & Raine Valli (2018). ”Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta kyselylomaketutkimuksessa”. Teoksessa Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. 128–141. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vihreät (2016). Joustoa ja valinnanvapautta perheille. Vihreä perhepolitiikka. Saatavissa https://www.vihreat.fi/sites/default/files/perhepaketti_valmis.pdf, luettu 28.1.2019.

Yle (2018a): MLL: Lapsiperheköyhyys on haitallisinta köyhyyden muotoa – yksinhuoltajille halutaan lapsilisään tuntuva korotus. Saatavissa <https://yle.fi/uutiset/3-10146679>, luettu 18.1.2019.

Yle (2018b). Mistä kaatuneessa perhevapaaudistuksessa on kyse? Näillä viidellä pointilla pääset kartalle. Saatavissa <https://yle.fi/uutiset/3-10068819>, luettu 26.4.2019.

Yle (2018c). Yle selvitti: Kotihoidon tukea käytetään eniten keskustan vahvoilla alueilla – katso oman kuntasi tilanne. Saatavissa <https://yle.fi/uutiset/3-10071431>, luettu 30.8.2019.

Ylikännö, Minna, Hakovirta, Mia & Milla Salin (2016). ”Miten perhevapaat tulisi jakaa äidin ja isän kesken? Asenteet Suomessa ja muualla Euroopassa”. Teoksessa Haataja, Airio, Saarikallio-Torp & Valaste (toim.), *Laulu 573 566 perheestä – Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. 226–246. Helsinki: Kela.